

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Ieva Vaitkutė

Bendroji kalbotyra, II kursas

Lietuvių kalbos įvardis „toks“ similiatyvų tipologijos kontekste

Magistro darbas

Darbo vadovė: dr. Birutė Spraunienė

Ginti leidžiama:.....

2019 m. gegužės 27 d.

Vilnius

2019

Santrauka

Šiame darbe analizuojamas įvardis *toks* kaip similiatyvų kategorijos, skirtos nurodyti tam tikrus panašumus, narys. Darbe laikomasi prielaidos, kad šiai atskirai kategorijai galima priskirti anglų *such* ir kitus atitinkamus įvairių kalbų žodžius, tuo pačiu ir lietuvių *toks*, kurie įprastai turi daugiau panašumų tarpusavyje tarpkalbiniu lygmeniu nei su kitomis kategorijomis toje pačioje kalboje. Kyla klausimas, kokių panašumų su kitų kalbų similiatyvais turi lietuvių *toks*, tad darbo tikslas yra ištirti lietuvių kalbos įvardžio *toks* vartosenos tipus ir funkcijas lyginant jį su atitinkamais kitų kalbų similiatyvais. Tyrimo metu atlikta kontrastyvinė dviejų krypčių vertimų analizė ir išsiaiškinta, kokie yra galimi *such* ir *toks* atitikmenys lietuvių ir anglų kalbose. Analizė parodė, kad *toks* atlieka similiatyvams būdingas funkcijas – jis gali atlikti panašumą arba palyginimą išreiškiančią funkciją, yra glaudžiai susijęs su apibrėžtumo ir neapibrėžtumo kategorijomis, taip pat turi adverbialinę, intensifikuojamąją bei identifikuojamąją vartosenas. *Toks* taip pat palygintas su 34 van der Auweros ir Sahoo (2015) pateiktomis similiatyvo *such* ypatybėmis ir išsiaiškinta, kad jis atitinka 19 šių savybių. Taip pat ištirti ir keli kiti *toks* vartosenos tipai, nebūdingi anglų *such*, tačiau turintys panašumų su kitais įvairių kalbų similiatyvais.

Raktiniai žodžiai: similiatyvas, demonstratyvas, apibrėžtumas, neapibrėžtumas, adnominalinis, pronominalinis, predikatyvinis

Turinys

1. Įvadas.....	4
1.1. Tikslas ir uždaviniai.....	5
1.2. Ankstesnių tipologinių tyrimų apžvalga.....	5
2. Teoriniai tyrimo pagrindai.....	8
2.1. <i>Such</i> kaip similiatyvas ir jo funkcijos anglų kalboje.....	8
2.2. Apibrėžtumas ir jo tipai.....	10
2.3. Neapibrėžtumo tipai.....	15
2.4. Įvardžio <i>toks</i> funkcijos lietuvių kalboje.....	16
3. Darbo metodas.....	19
3.1. Tyrimo empirinė medžiaga.....	19
3.2. Kontrastyvinė analizė.....	21
3.3. Darbo metodas.....	21
4. Rezultatai.....	23
4.1. Kontrastyvinis tyrimas.....	23
4.1.1. <i>Such</i> atitikmenys lietuvių kalboje.....	23
4.1.2. <i>Toks</i> atitikmenys anglų kalboje.....	28
4.2. Similiatyvo <i>toks</i> vartosenos tipai (pagal van der Auwera ir Sahoo 2015).....	33
4.2.1. Adnominalinė vartosena.....	34
4.2.2. Predikatyvinė vartosena.....	41
4.2.3. Pronominalinė vartosena.....	44
4.2.4. Kitos vartosenos.....	46
4.2.5. Morfologinės ypatybės.....	50
5. Išvados.....	51
6. Literatūra ir šaltiniai.....	54
Summary.....	67

1. Įvadas

Lietuvių kalbos įvardis *toks* atlieka nemažai funkcijų ir yra vartojamas norint išreikšti panašumą tarp tam tikrų objektų. Pagal savo vartoseną jis gali būti sutapatintas su atitinkamais kitų kalbų žodžiais, pavyzdžiui, anglų *such*, švedų *sådan*, olandų *zulk*, vokiečių *so* ir *pan*. Dėl panašumą išreiškiančios funkcijos tokie žodžiai tipologiniame kontekste vadinami panašumo demonstratyvais (angl. *similarity demonstratives*, Umbach, Gust 2014: 74) arba similiatyvais (van der Auwera, Sahoo 2015: 136). Šie terminai nėra visiškai sinonimai, Umbach ir Gustas anglų *such*, vokiečių *so* ir kitus atitinkamus įvairių kalbų žodžius priskiria demonstratyvų klasei, kur jų, kaip demonstratyvų, charakteristikos derinamos su jų, kaip modifikatorių, funkcijomis (Umbach, Gust 2014: 74). Panašiai ir Rosino (1996) įvardžių klasifikacijoje įvardis *toks* priskiriamas kokybinių demonstratyvų sistemai – demonstratyvų posistemiiui, susiejančiam referentą su klase denotatų, turinčių tapačias kokybines charakteristikas (Müller 1973: 485–487, referuojama iš Rosino 1996: 85). Visgi šiame darbe svarbesnis yra antrasis terminas – similiatyvai, pasiūlytas van der Auweros ir Sahoo (2015) kaip atskira vieno nario kategorija skirti žodžiui *such*, kuris pagal reikšmę ir vartoseną yra susijęs su determinantu, demonstratyvu ir būdvardžiu, tačiau kartu ir skiriasi nuo jų visų (van der Auwera, Coussé 2016: 17). Van der Auwera ir Sahoo taip pat teigia, kad *such* labiau skiriasi nuo kitų kategorijų (būdvardžių, demonstratyvų, artikelių) anglų kalboje nei nuo kitų skirtingų kalbų similiatyvų (van der Auwera & Sahoo 2015: 136) ir tai parodo, kad į similiatyvo kategoriją galima žiūrėti iš tipologinės perspektyvos.

Nors, kaip bus aptarta vėliau darbe, įvairiose kalbose similiatyvai gali skirtis vartojimo dažnumu, funkcija, reikšme įvairiuose kontekstuose, skirtinga sąsaja su apibrėžtumu, jie turi ir daug panašumų tarpusavyje. Taip pat svarbu paminėti, kad naujausiame savo straipsnyje apie similiatyvus van der Auwera ir Sahoo (2018) siūlo *such* tipo žodžius vadinti „similiatyviniais demonstratyvais“ (angl. *similative demonstratives*) arba „demonstratyviniais similiatyvais“ (angl. *demonstrative similatives*), kurių „reikšmės yra panašumo ir parodymo (angl. *demonstration*) semantinių dimensijų sankirtoje“¹ ir kad šie terminai labiau tinkami nagrinėjant tokius žodžius iš tipologinės perspektyvos (van der Auwera, Sahoo 2018: 1). Taip jie teigia remdamiesi tuo, kad *such* atitikmenys lotynų ir sanskrito kalbose vartojami tiek demonstratyvų, tiek similiatyvų „koreliatyvinėse“ (angl. *correlative*) paradigmoje (ibid. 2018: 1). Šiame darbe taip pat bus atsižvelgiama į šių vadinamų koreliatyvinių konstrukcijų atitikmenis lietuvių kalboje, taip pat ir į anksčiau minėtus aspektus: žodžio *toks* funkcijas bei reikšmes įvairiuose kontekstuose, sąsają su

¹ „their meanings lie at the intersection of the semantic dimensions of similarity and demonstration“ (van der Auwera, Sahoo 2018: 1)

apibrėžtumu bei, nedidele dalimi, į šių aspektų dažnumą. Nors van der Auwera ir Sahoo abu naujus pasiūlytus terminus laiko ekvivalentiškais, šiame darbe *such* tipo žodžiams, kartu ir lietuvių *toks*, apibūdinti dėl patogumo pasirenkamas terminas „similiatyvai“, norint atskirti juos nuo kitų demonstratyvų. Į žodį *toks* darbe bandoma pažvelgti būtent kaip į atskiros kategorijos narį – similiatyvą – ir norima iširti, kuo jis panašus į kitų kalbų similiatyvus, ir kuo nuo jų skiriasi.

1.1. Tikslas ir uždaviniai

Šio darbo tikslas yra iširti lietuvių kalbos įvardžio *toks* vartosenos tipus ir funkcijas lyginant jį su kitų kalbų similiatyvais. Darbo tikslo siekiama vadovaujantis šiais uždaviniais:

- lygiagretaus tekstyno pagrindu iširti įvardžio *toks* vartoseną, reikšmę ir funkcijas lyginant jį su anglų kalbos kalbos similiatyvo *such* ypatybėmis;
- palyginti įvardį *toks* su atitinkamų kitų kalbų įvardžių vartoseną bei funkcijomis remiantis duomenimis, gautais iš vienakalbio tekstyno ir internetinės paieškos rezultatų;
- įvertinti įvardžio *toks* kaip similiatyvo ypatumus tipologiniame kontekste.

1.2. Ankstesnių tipologinių tyrimų apžvalga

Darbo tema, objektas bei metodas paremti ankstesniais įvairių kalbų similiatyvų tyrimais. Johanas van der Auwera ir Kalyanamalini Sahoo (2015) ištyrė anglų similiatyvą *such*, išskirdami 34 šio žodžio ypatybes, ir lygindami jas su būdvardžių, demonstratyvų ir artikelių vartoseną. Jie nustatė, kad daugeliu atvejų (19 iš 34) *such* skiriasi tiek nuo būdvardžių, tiek nuo demonstratyvų ar artikelių, tačiau visais atvejais šis žodis išreiškia tam tikrą panašumą. Paskui *such* vartoseną buvo palyginta su olandų *zulk* ir išsiaiškinta, kad yra kur kas daugiau atvejų, kai *such* yra vartojamas taip pat kaip *zulk* (17 atvejų) nei kaip kiti anglų kalbos demonstratyvai (9 atvejai) (van der Auwera, Sahoo 2015: 161). Tą patį parodė ir lyginimas su kitu olandų kalbos similiatyvu *zo 'n*, kuris pasirodė esąs panašesnis į anglų *such* nei į olandų *zulk* (ibid. 2015: 163). Išskirtos similiatyvų ypatybės taip pat buvo palygintos su atitinkamais Odia², kitaip žinomos kaip Oriya, kalbos žodžiais ir vėlgi buvo rasta panašumų. Svarbu paminėti, kad ši kalba, kaip ir lietuvių, neturi apibrėžiamųjų bei neapibrėžiamųjų artikelių ir toks tyrimas parodė, kad net ir tiriant tokias skirtingas kalbas, vis tiek galima taikyti lyginamąjį konceptą. Taip pat tyrimas parodė daug *such* ypatybių, kurios šio darbo

² Indoarijų kalba, kuria šnekama rytinėje Indijos dalyje (van der Auwera, Sahoo 2015: 164).

tiriamojame dalyje yra išėities taškas lyginant šį anglų kalbos similiatyvą su lietuvių *toks* ir priskiriant jį similiatyvų kategorijai.

Kitas svarbus tyrimas yra Johano van der Auweros ir Evie Coussé (2016) anglų *such* ir švedų *sådan* palyginimas trimis metodais: intuityviai lyginant bei kritikuojant jau esamas *such* ir *sådan* analizes, nagrinėjant empirinę medžiagą, surinktą iš internetinių šaltinių ir vienakalbių tekstynų, ir lyginant šių dviejų žodžių vartoseną paraleliajame tekстыne (originaliuose tekstuose ir vertimuose). Toks tyrimas leido pamatyti ne tik galimą, bet ir realią šių dviejų žodžių vartoseną bei jos skirtumus: anglų *such* beveik visada yra adnominalinis, o švedų *sådan* – ir adnominalinis, ir pronominalinis; anglų *such* kur kas labiau būdinga intensifikuojamoji nei identifikuojamoji vartoseną; kai daiktavardinė frazė turi būdvardį, vietoj švedų *sådan* kaip intensifikatoriaus dažniau vartojamas *så* (anglų kalbos *so* atitikmuo); švedų *sådan* taip pat būdinga rekognicinė vartoseną (žr. psl. 14) ir jis nėra taip dažnai vertimuose keičiamas kitais panašumą išreiškiančiais žodžiais, kaip kad anglų *such* keičiamas į *like / sort / kind* ir pan. (van der Auwera, Coussé 2016: 29) Tyrime taip pat aptariama similiatyvų ir apibrėžtumo problematika. Pavyzdžiui, Ekberg (2011a) teigia, kad švedų *sådan* primena nežymimojo artikelio atliekamą funkciją (Ekberg 2011a: 58), tačiau šis žodis gali atlikti ir apibrėžiamąją funkciją (van der Auwera, Coussé 2016: 18). Tą patį galima pasakyti ir apie anglų kalbos *such*, van der Auwera ir Coussé savo tyrime pateikia atvejų, kai *such* atlieka tiek apibrėžiamąją, tiek neapibrėžiamąją funkcijas. Šis tyrimas ne tik yra dar vienas išėities taškas lietuvių kalbos *toks* kaip similiatyvo tyrimui, tačiau jis taip pat pateikia daugiapjūvį lyginamojo darbo metodą, kuriuo iš dalies bus vadovaujamasi ir šiame darbe.

Jau minėtas ir naujausias van der Auweros ir Sahoo (2018) tyrimas šia tema, kuriame jie pristato naujus terminus, apžvelgia prancūzų kalbos similiatyvą *tel*, lotynų kalbos „koreliatyvinę“ similiatyvų sistemą bei sanskrito, telugų ir kanadų³ kalbų similiatyvus, kuriais galima reikšti panašumą ne tik į trečiojo asmens esinius, bet ir į klausytoją bei kalbėtoją (van der Auwera, Sahoo 2018: 2). Kadangi lotynų kalboje similiatyvai įeina į platesnę koreliatyvinę paradigmą, o sanskrito bei kanadų kalbose jie dar yra kaitomi pagal asmenis, tyrimas parodė, kad šiose kalbose similiatyvai yra geriau integruoti į gramatinę sistemą nei anglų kalbos *such* ar prancūzų *tel*, kuriose jie sudaro vieno žodžio kategorijas. Tad įdomu palyginti, kaip šiame kontekste atrodo lietuvių *toks*.

Verta paminėti ir kelis tyrimus, kuriuose, nors *such* ir jo atitikmenys nėra laikomi atskiros kategorijos nariais, aptiriamos ir šiam darbui aktualios problemos. Lobke Ghesquiére ir Freekas van de Velde'as (2011) tyrime aptariama žodžio *such* intensifikuojamoji ir identifikuojamoji vartoseną.

³ Dravidų šeimos kalbos, kuriomis šnekama Indijoje (van der Auwera, Sahoo 2018: 11).

Autoriai, remdamiesi tekstynų medžiaga, nagrinėjo anglų *such* ir olandų *zulk* diachroninę kaitą, atsižvelgdami į sintaksės bei semantikos raidą bei intensifikavimo ir identifikavimo funkcijų pokytį abiejose kalbose. Tyrimas parodė, kad abiems įvardžiams su laiku vis labiau būdinga tapo intensifikatoriaus funkcija, tačiau *such* ji yra dažnesnė nei *zulk*, nes pastarasis įvardis dažnai priskiriamas determinantų kategorijai (arba bent laikomas esantis artimesnis prototipiniam determinantui), kuriai labiau būdinga identifikacinė funkcija (Ghesquiére, van de Velde 2011: 789). Autoriai taip pat aptaria šių žodžių sąsają su apibrėžtumu, teigdami, kad jų funkcija gali būti tiek apibrėžiamoji, tiek neapibrėžiamoji, tačiau jos pasireiškia skirtinguose konceptualiuose ir kognityviniuose lygmenyse (Ghesquiére, van de Velde 2011: 789). Šio tyrimo kontekste įdomu iširti lietuvių kalbos *toks* ir nustatyti, kokiais atvejais jis turi apibrėžiamąją arba neapibrėžiamąją funkcijas ir kaip pasireiškia jo intensifikuojamoji ir identifikuojamoji vartosenos, o galbūt riba tarp jų nėra tokia ryški, kaip gali būti tam tikrais atvejais, pasak Ghesquiére ir van de Velde'o (2011: 785).

Norint atpažinti tam tikras similiatyvų funkcijas, svarbu aptarti ir jų semantiką, čia galima apžvelgti Carlos Umbach ir Helmaro Gusto (2014) tyrimą apie vokiečių kalbos *so* deiktinę funkciją, sąsają tarp parodymo (angl. *demonstration*) ir panašumo (angl. *similarity*). Šią sąsają autoriai aiškina demonstratyvo *so* semantika – trilypiu panašumo santykiu, kuris apima referentą (objektą, kuris lyginamas), parodymo objektą (objektą, su kuriuo lyginama) ir panašumo dimensiją / dimensijas (požymius, pagal kuriuos lyginama) (Umbach, Gust 2014: 92). Ši semantinė įvardžio analizė leidžia geriau suvokti jo skirtumus nuo paprastų demonstratyvų.

Thorsteinas Fretheimas (2011) tiria demonstratyvų (tiek apibrėžiamųjų, tiek *such*, kurį jis laiko neapibrėžiamuoju demonstratyvu) vartoseną, bandydamas įrodyti, kad jie gali būti vartojami tiek referentiškai, tiek nereferentiškai. Jis lygina *such* su norvegų kalbos demonstratyvais. Autorius iškelia problemą, kad *such*, nors ir laikomas neapibrėžiamuoju demonstratyvu, gali būti vartojamas deiktinėse ir anaforinėse struktūrose, kurios laikomos negalimos su neapibrėžtumo rodikliais (Heim 1982: 200). Savo kontrastyviniu tyrimu Fretheimas parodo, kad anglų kalbos frazės su demonstratyvais (*this, these*) į norvegų kalbą gali būti verčiamos frazėmis su *such* atitikmenimis *slik* ir *sønn*. Tai reiškia, kad tiek demonstratyvai, tiek *such* ir jo atitikmenys kitose kalbose negali būti laikomi vienareikšmiškai apibrėžtais ar neapibrėžtais.

Nors minėti tyrimai nagrinėja skirtingas problemas, visuose yra daugiau ar mažiau užsimenama apie similiatyvų sąsają su apibrėžtumu. Šiai problemai taip pat skiriama nemažai dėmesio šiame darbe. Lietuvių kalboje įvardis *toks* priskiriamas demonstratyvams, kurių pagrindinės funkcijos yra deiktinė ir anaforinė (Rosinas 1996: 57), susijusios su apibrėžtumu. Tačiau Rosinas teigia, kad tam tikrais atvejais *toks* gali įgyti ir nežymimojo artroido funkcijas (Rosinas 1996: 89). Čia kyla

klausimas, kaip visgi *toks*, be kitų atliekamų funkcijų ir reikšmių, susijęs su apibrėžtumu, ir kokiuose kontekstuose jis gali atlikti žymimojo ar nežymimojo artikelio funkcijas, jei lygintume jį su artikelinėmis kalbomis.

Minėtuose tyrimuose pateikiama ne tik svarbios informacijos apie pačius similiatyvus ir jų funkcijas bei semantiką, bet ir būdų, kuriais galima lyginti skirtingų kalbų similiatyvus, bei kriterijus, pagal kuriuos galima ieškoti jų panašumų bei skirtumų. Svarbu paminėti, kad išsamiausiai yra iširtos viena kitai giminiškos germanų kalbos, tad kyla klausimas, kaip šių kalbų kontekste atrodo ne tokios artimos, baltų kalbų grupei priklausančios lietuvių kalbos similiatyvas.

2. Teoriniai tyrimo pagrindai

2.1. *Such* kaip similiatyvas ir jo funkcijos anglų kalboje

Pastaruoju metu anglų kalbos įvardis *such* susilaukė nemažai lingvistų dėmesio dėl savo skirtingų reikšmių, varijuojančios sintaksinės pozicijos bei įvairių funkcijų. Svarbu tai apžvelgti norint suprasti, kodėl van der Auwera visgi išskyrė *such* kaip atskirą, panašumu pagrįstą *ad hoc* kategoriją (van der Auwera, Sahoo 2018: 2), ir norint vėliau palyginti šį žodį su lietuvių kalbos *toks*.

Pagal kai kuriuos gramatikus, *such* gali būti laikomas būdvardžiu, tačiau jis visgi skiriasi nuo prototipinio anglų kalbos būdvardžio, nes dažnai eina prieš nežymimąjį artikelį (Wood 2002: 91). Jis turi prieveiksmio savybių, nes primena prieveiksmį *so* (***such*** a heavy box, ***so*** heavy a box) bei panašumų su demonstratyvu (*how could you ask ***such*** a question / ***that*** question*), taip pat gali būti vartojamas kaip įvardis (***such*** is life) (ibid. 2002: 91, pavyzdžiai Wood).

Taip pat *such* sudėtinga kategorizuoti dėl jo distribucijos. Quirk et al. (1985) teigia, kad *such* atlieka determinatyvo funkciją, kuri realizuojama trimis determinantų klasėmis: predeterminantais (kaip *all*, *both* ir *half*), centriniais determinantais (artikeliai *a* ir *the* bei demonstratyvai *this*, *that* ir pan.) ir postdeterminantais (kaip kiekiniai ir kelintiniai skaitvardžiai, kvantifikatoriai *many* ir *few*) (Quirk et al. 1985: 257–264). Pagal Quirk et al. *such* yra priskiriamas predeterminantams (pavyzdžiui: „***Such*** a surprise!“), kurie įprastai negali eiti kartu, tačiau *such* gali eiti kartu su predeterminantais (*all ***such*** placements*) (ibid. 1985: 258, pavyzdžiai autorių); tiek prieš, tiek po centrinių determinantų (*any ***such*** questions / ***such*** a question*) (Wood 2002: 92); kaip postdeterminantas (***such*** problems) arba kartu su postdeterminantais (*many ***such*** problems*) (ibid. 2002: 94). Tad matyti, kad jis taip pat skiriasi nuo kitų determinatyvų savo sintaksinės pozicijos įvairove.

Such taip pat gali turėti skirtingas semantines reikšmes. Bolingeris (1972: 60) išskiria „identifikatorių“ *such* (1 pavyzdys) ir „intensifikatorių“ *such* (2 pavyzdys):

(1) *We need a telescope equipped for solar photography; this is **such** a telescope.* (pavyzdys autoriaus, 1972: 61)

(2) *I can't trust him because he is **such** a fool.* (pavyzdys autoriaus 1972: 66)

Identifikatorius *such* turi demonstratyvo bruožų, o intensifikatorius yra susijęs su laipsniškumu (angl. *gradability*) (Wood 2002: 92). Dėl šių dviejų reikšmių svarstoma, ar intensifikatoriui bei identifikatoriui *such* galima taikyti vienodą analizę, kaip de Mönnink, kuri abu *such* priskiria premodifikuojantiems būdvardžiams (*premodifying adjectives*) (de Mönnink 2000: 76, 78), ar žiūrėti į juos kaip į skirtingas kalbos dalis. Pastarosios nuomonės laikosi Altenbergas, kuris teigia, kad, nors abu *such* gali užimti predeterminanto (identifikuojamasis gali eiti ir kaip postdeterminantas) poziciją, tačiau identifikatorius atlieka demonstratyvo, o intensifikatorius – modifikuojamojo prieveiksmio (angl. *modifying adverb*) funkciją (Altenberg 1994: 238). Autorius taip pat išskiria abiejų *such* skirtumus, kuriuos svarbu aptarti norint atskirti identifikuojamą ir intensifikuojamą reikšmes toliau darbe tiriant tiek *such*, tiek lietuvių kalbos atitikmenį *toks*.

Identifikuojamasis *such* yra referentinis ir tuo primena demonstratyvus, jis identifikuoja daiktavardinę frazės (toliau trumpinama NP pagal anglų kalbos terminą *noun phrase*) referentą, susiedamas jį su konkrečiu referentu (1 pavyzdys), tačiau, skirtingai nuo demonstratyvų, reiškia ne tapatumą, o panašumą (Altenberg 1994: 229). Intensifikuojamasis *such* modifikuoja daiktavardį, reiškiantį graduojamą ypatybę – (2) pavyzdyje pateiktoje NP *such a fool* nenurodoma į tam tikrą specifinį kvailį, čia yra nusakomas referento *he* didelis kvailumo laipnis.. Taip pat šie du skirtingi *such* gali būti skirtingai perfrazuojami – identifikuojamasis į frazes su tokiais žodžiais kaip *like* ar *of that kind*, o intensifikuojamasis – su žodžiu *so* (Wood 2002: 97).

Tarp šių dviejų *such* yra ir sintaksinių skirtumų. Pavyzdžiui, nors abu *such* vartojami koreliatyvinėse konstrukcijose, jie skiriasi tuo, kokių sakinių tipų gali būti lydimi. Identifikuojamasis kataforinis *such* paprastai gali būti lydimas postmodifikuojamosios frazės (3 pavyzdys) arba reliatyvinės klauzos su žodžiais *as* arba *that* (4 pavyzdys) (Altenberg 1994: 238, pavyzdžiai autoriaus), kurie lietuvių kalboje atitiktų įvairias *koks* ir *kuris* formas. Intensifikuojamasis *such* yra lydimas lyginamųjų konstrukcijų su žodžiu *as* (5 pavyzdys) arba finitinės reliatyvinės klauzos (6 pavyzdys) (ibid. 1994: 238, pavyzdžiai autoriaus). Šiais atvejais bandant pateiktus pavyzdžius išversti į lietuvių kalbą būtų vartojami jungtukai *kaip* ir *kad*.

(3) *Had Appleby felt himself to be in charge he could no doubt have assembled in ten minutes **such** preliminary facts **as** there were.*

(4) *In the subsequent furious debate in Parliament the British government startled the Opposition by blandly accepting **such** parts in the Devlin report **that** appeared to endorse its policy, and rejecting all parts that were critical.*

(5) *No other manufacturer makes **such** a wide variety of shirts **as** the CWS.*

(6) *She gave way to **such** grief **that** I was alarmed.*

Dar vienas skirtumas tarp identifikuojamojo ir intensifikuojamojo *such* yra tai, kad pastarasis negali eiti kartu su kvantifikatoriais (Wood 2002: 99). Tad tokiais atvejais, koks iliustruotas (7) pavyzdyje, *such* visada bus identifikuojamasis.

(7) *<...> the advisory council at the Home Office found **no such** evidence.* (pavyzdys Altenbergo 1994: 227)

Tiesa, kartais riba tarp intensifikatoriaus ir identifikatoriaus *such* nėra ryški, tai galime matyti iš Ghesquiére ir van de Veldo (2011: 786) pateikto pavyzdžio (8):

(8) *The opposition's list of 125 Tory mps who act as part-time consultants and advisers is calculated to embarrass those named as well as the government and force the disclosure of their extramural earnings. There should be no need for **such** pressure.* (CB Times 1990 – 1996)

Čia *such* daiktavardinėje frazėje *such pressure* gali padėti identifikuoti referentą per anksčiau paminėtą *disclosure* ir numanomą *embarrassment*, tačiau tuo pačiu *such* gali nurodyti graduojamą ypatybę žyminčio daiktavardžio *pressure* intensyvumą (Ghesquiére, van de Velde 2011: 785). Ši neaiški riba tarp intensifikuojamosios ir identifikuojamosios vartosenos bus aktuali ir šiame darbe, nes ją galima pastebėti ir tiriant žodžio *toks* funkcijas.

Iš pateiktų *such* vartosenos tipų galima matyti, kad šis žodis vartojamas įvairiuose kontekstuose ir atlieka skirtingas funkcijas, taip pat užima skirtingas sintaksines pozicijas, tad jį išties yra sunku kategorizuoti, todėl suprantama, kodėl van der Auwera ir Sahoo jį priskyrė atskirai vieno žodžio kategorijai.

2.2. Apibrėžtumas ir jo tipai

Iš minėtų tyrimų apie similiatyvus galima matyti, kad jie turi problematišką sąsają su apibrėžtumu ir gali atlikti tiek apibrėžiamojo, tiek neapibrėžiamojo artikelio funkcijas. Kyla klausimas, kaip šios funkcijos veikia kalboje, kurioje nėra sugramatintų apibrėžtumo rodiklių – artikelių, tad viena darbo problemų ir yra *toks* sąsaja su apibrėžtumo / neapibrėžtumo kategorijomis.

Christopheris Lyonsas teigia, kad apibrėžtumas yra „semantinio / pragmatinio apibrėžtumo“ sugramatinimas ir kaip kategorija neegzistuoja kalbose, kuriose nėra sugramatintos apibrėžtumo raiškos (Lyons 1999: 278). Nors lietuvių kalba neturi artikelių, tačiau ankstesni tyrimai rodo, kad joje apibrėžtumą galima žymėti kitomis gramatinėmis, sintaksinėmis ar leksinėmis priemonėmis. Tam pasitelkiami įvardžiuotiniai būdvardžiai, kurie, santykiaudami su paprastaisiais, sudaro apibrėžtumo kategoriją (Ambrazas 2005: 174), morfosintaksiniai ir sintaksiniai apibrėžtumo efektai, kylantys iš apibrėžtumo sąveikos su kitomis kategorijomis (Holvoet, Tamulionienė 2006: 32), artroidai (sąvoka pasiūlyta Rosino, Rosinas 1996: 66) ir parodomieji įvardžiai. Apie šį apibrėžtumo žymėjimo būdą užsimenama Griškevičienės daktaro disertacijoje (2004), kurioje tiriama apibrėžiamosios bei neapibrėžiamosios formos reikšmė aktuališkai sakinio skaidai vertimuose iš lietuvių ir norvegų bei iš norvegų į lietuvių. Disertacijoje teigiama, kad, verčiant apibrėžiamosios formos daiktavardžius iš artikelinės norvegų kalbos į lietuvių, tekste jau minėtas daiktavardis gali būti verčiamas su parodomuoju įvardžiu *tas / ta* (Griškevičienė 2004: 81). Kyla klausimas, ar verčiant iš artikelinės kalbos į lietuvių, apibrėžta NP gali būti išversta ir pasitelkiant žodį *toks* kaip artikelių nebuvimo kompensavimo priemonę ir kokiais atvejais tokia jo vartoseną pasireiškia. Jau minėta, kad lietuvių kalbos *toks* yra priskiriamas demonstratyvams, o jiems yra būdinga anaforinė ir deiktinė funkcijos (Rosinas 1996: 57). Šios funkcijos yra siejamos su apibrėžtumu, tačiau galbūt jos nėra vienintelės, kurias galima sieti su similiatyvais.

Kadangi vėliau darbe nagrinėjama, kokiais atvejais *toks* gali atlikti apibrėžiamąją funkciją, toliau aptariami šiam darbui aktualūs apibrėžtumo tipai, kurie išskiriami atsižvelgiant į referento identifikavimo procesą (Hawkins 1978) (dauguma pateiktų tipų išskiriami pagal Hawkinso klasifikaciją, lietuviški tipų pavadinimų atitikmenys pasiūlyti Spraukienės, Spraukienė 2011: 28). Čia svarbu apibrėžtumo tipus aptarti ne tik pagal žymimojo artikelio funkciją, bet ir atsižvelgiant į jų sąsają su demonstratyvais.

– **Deiktinis apibrėžtumas.** Hawkinsas šį apibrėžtumo tipą vadina *immediate situation uses* (Hawkins 1978: 111), šio tipo apibrėžtos frazės nurodo matomus, girdimus ar kalbėjimo momentu dalyvaujančius žmones ar esinius, atitinkančius apibrėžiamosios deskripcijos turinį, pavyzdžiui: „*Pass me **the butter**, please*“ (pavyzdys iš Holvoet, Tamulionienė 2006: 15). Tokia fraze iškart suponuojamas sviesto buvimas tiesioginėje pokalbio aplinkoje ir šiuo atveju nėra būtinas išankstinis susipažinimas su referentu (ibid. 2006: 15). Šis apibrėžtumo tipas yra pagrindinė demonstratyvų funkcija, tad jų vartoseną čia iš dalies sutampa su artikelių vartoseną (Hawkins 1978: 103):

(9) a. *Pass me **the bucket**, please!*

b. *Pass me **this** / **that** bucket, please!*

Visgi pasakyme pasirenkant demonstratyvą implikuojama, kad pokalbio aplinkoje gali būti daugiau nei vienas deskripcijos turinį tenkinantis referentas, o referento identifikaciją ir lokalizaciją gali palengvinti kalbėtojo gestas (Hawkins 1978: 156).

Skiriama tiesioginė ir netiesioginė deiksė (*Svenska Akademiens Grammatik 3* Fraser 1999: 160, Hawkinso siūlomi atitinkami terminai „visible situation use“ ir „immediate situation use“, Hawkins 1978: 10, 12). Tiesioginės deiksės atveju nurodomas referentas, esantis pokalbio aplinkoje ar tiesiogiai suvokiamas pokalbio situacijoje bei yra matomas komunikacijos dalyvių (*SAG 3* Fraser 1999: 160, Hawkins 1978: 10). Šiuo atveju gali būti vartojami tiek artikeliai, tiek demonstratyvai (Spraukienė 2011: 29). Esant netiesioginei deiksei, referentas yra susijęs su esiniu, kuris yra komunikacijos situacijoje. Referentas nebūtinai turi būti matomas komunikacijos dalyvių, tačiau turi būti aiški jo sąsaja su dalyviams matomu esiniu, pavyzdžiui, *författaren till den här boken* (liet. *šios knygos autorius*) (*SAG 3* Fraser 1999:160). Pasak Hawkinso, netiesioginės deiksės atveju paprastai vartojami tik žymimieji artikeliai, padedantys adresatui lokalizuoti referentą komunikacinėje situacijoje, skirtingai nuo demonstratyvų, kurie reikalauja referento matomumo (Hawkins 1978: 113–115).

Šio apibrėžtumo tipo kontekste įdomu palyginti paprastą demonstratyvą ir vadinamąjį panašumo demonstratyvą. Umbach ir Gustas pateikia tokį vokiečių kalbos pavyzdį (10) (Umbach, Gust 2014: 75):

(10) *So ein Auto hat Anna (auch).*

‘Ana (taip pat) turi **tokį** automobilį’

Šiuo atveju kyla klausimas, į ką kalbėtojas nurodo deiktiškai vartodamas demonstratyvą *so* – į automobilių rūšį ar konkretų automobilį? Umbach ir Gustas teigia, kad tokiais deiktinės vartosenos atvejais pirmiausia nurodoma į tam tikrą daiktą ar įvykį, o ne į visą rūšį, o panašumo demonstratyvas, skirtingai nei objektą identifikuojantis paprastas demonstratyvas, išreiškia panašumą tarp demonstratyvo frazės referento ir parodomojo gesto taikinio (angl. *target*) (Umbach, Gust 2014: 75). Tad pateiktame pavyzdyje nurodoma ne į visą automobilių rūšį, čia įvardis *so* nurodo referentą, o *ein Auto* yra taikiny, tapatinamas su referentu – Anos automobiliu (Umbach, Gust 2014: 75). Įdomu tai, kad, kadangi referentas nėra pokalbio aplinkoje esantis objektas, jis gali būti priskiriamas netiesioginės deiksės atvejui, tačiau vis tiek vartojamas su demonstratyvu *so*.

Taip pat kaip atskiras deiktinio apibrėžtumo potipis gali būti skiriama diskurso deiksė (angl. *discourse deixis, discourse deixis use*), kuri nurodo į propozicijas ar įvykius (Himmelman 1996: 224) ir yra laikoma atskiru demonstratyvų vartosenos tipu (ibid. 1996: 206).

(11) *IX.60. then he goes off, . . . and that's the end of **that story**, but then . . . he goes back to the farmer. {6}* (pavyzdys Himmelmano, ibid. 1996: 224)

Šio potipio atveju yra sunku nustatyti, į kokį ankstesnį (arba retesniais atvejais vėlesnį) diskurso segmentą nurodoma (ibid. 1996: 224). Diskurso deiksės atveju referentas yra sukuriamas daiktavardinės frazės pavartojimo metu, tuo diskurso deiksės vartoseną panaši į deiktinę, tačiau pastarosios atveju yra nurodoma į esinius arba vietą, o pirmosios – į diskurso segmentą (ibid. 1996: 224). Taip pat svarbu paminėti, kad šis segmentas nėra nutolęs nuo daiktavardinės frazės ir eina prieš pat ją, tuo skirdamasis nuo kitų vartosenos tipų.

– **Anaforinis apibrėžtumas.** Hawkins šį apibrėžtumo tipą vadina *anaphoric uses* (Hawkins 1978: 107), šio tipo apibrėžtos frazės nurodo referentus, kurie yra žinomi iš lingvistinio konteksto, nes buvo minėti anksčiau, įprastai nežymimosios formos daiktavardine fraze (Schwarz 2012: 2). Pirminis referento paminėjimas (antecedentas) ir antrinis paminėjimas (anafora) nebūtinai išreiškiami tuo pačiu baziniu daiktavardžiu – jie gali būti koreferentiški sinonimai, pvz.: „*Buvo atėjęs toks jaunuolis .... Tas vaikinas*“, arba hiponimas ir hiperonimas, pvz.: „*J stulpą įsirežė automobilis (hiponimas). Transporto priemonė (hiperonimas) buvo nedrausta*“ (pavyzdžiai iš Spraunienė 2011: 32–33). Daiktavardinės frazės antecedentas taip pat gali būti anksčiau minėta veiksmažodinė frazė ar netgi visas sakinys (Spraunienė 2011: 32–33). Be jau minėtos deiktinės funkcijos, demonstratyvai taip pat atlieka ir anaforinę funkciją. Anaforinėse struktūrose su demonstratyvais vartojami daiktavardžiai sieja konteksto elementus, jie visada naudojami tada, kai elementų identifikacijai nebeužtenka konteksto (Rosinas 1996: 61), tokį pavyzdį galime matyti anksčiau minėtame pavyzdyje „*toks jaunuolis... Tas vaikinas*.“ Nors pateiktame pavyzdyje įvardis *toks* įeina į antecedento NP, tačiau jis gali atlikti ir anaforos funkciją, kaip bus parodyta vėliau šiame darbe, aptariant jau žinomas *toks* funkcijas.

– **Daiktavardinės frazės su aiškinamaisiais modifikatoriais.** Šiam apibrėžtumo tipui priskiriamas referentas yra identifikuojamas ne ankstesniu kontekstu, o apibrėžtos NP postpozicinio išplėstinio modifikatoriaus ar komplemento teikiama informacija (Spraunienė 2011: 35). Patys aiškinamieji modifikatoriai gali būti identifikuojamieji (12 pavyzdys), susiejantys naują referentą su jau žinomu referentu (Hawkins 1978: 131), arba deiktiniai (13 pavyzdys), susiejantys naują referentą su tiesiogine pokalbio aplinka, pažyminio šalutiniai sakiniai (ibid. 1978: 135–136), taip pat tai gali būti

ir kilmininko konstrukcijos (14 pavyzdys) – vadinamieji „asociaciniai sakiniai“ (ibid. 1978: 139); NP komplementai (15 pavyzdys) (ibid. 1978: 140):

(12) *What's wrong with Bill? Oh, **the woman he went out with last night** was nasty to him.* (pavyzdžiai pateikti Hawkinso, Hawkins 1978: 134)

(13) *Will you go and get me **the box (that is) over there in the far left-hand corner?*** (ibid. 1978: 135–136)

(14) *There was a funny story on **the front page of the Guardian** this morning.* (ibid. 1978: 139)

(15) *Bill is amazed by **the fact that there is so much life on earth.*** (ibid. 1978: 140)

Visgi Hawkinsas šį apibrėžtumo tipą priskiria prie žymimojo artikelio vartojimo atveju (Hawkins 1978: 130) ir teigia, kad demonstratyvas artikelį gali pakeisti tik deiktiniuose pažyminio šalutiniuose sakiniuose ((13) pavyzdyje galima *the* pakeisti į *that*), o ne identifikuojamuosiuose (12 pavyzdys).

Kalbant apie šio apibrėžtumo tipo sąsają su demonstratyvais, galima paminėti Himmelmanno išskiriamą demonstratyvų vartosenos tipą – rekognicinę vartoseną, kai referentas identifikuojamas per bendras komunikacijos dalyvių specifines žinias (Himmelmann 1996: 230). Tokiu atveju kalbėtojas nėra tikras, ar jo pateikiama informacija yra žinoma klausytojui, ir ar šios informacijos užteks, kad klausytojas galėtų identifikuoti referentą (ibid. 1996: 230). Čia Himmelmannas pateikia pavyzdį:

(16) XII.15. *it was filmed in California, **those dusty kind of hills that they have out here by Stockton and all,** {.9+ {.9} so . . }*

Remdamasis pateiktu pavyzdžiu, Himmelmannas išskiria kitus du rekognicinės vartosenos bruožus: ji dažnai apima mažo inherentinio temiškumo, pirmą kartą minimus referentus ir į rekognicinį paminėjimą neretai įtraukiama papildoma deskripcinė informacija, leidžianti lengviau identifikuoti referentą. Todėl ši vartoseną dažnai apima NP su šalutiniais pažyminio sakiniiais ar kitais modifikatoriais (ibid. 1996: 230). Aueris teigia, kad rekognicinė vartoseną šnekamojoje kalboje parodo klausytojui, kad galimas tolimesnis pasitikslinimas, jei nepavyks iškart identifikuoti referento naudojantis jau turimomis žiniomis (Auer 1984: 636). Kartu su rekognicinės vartosenos įvardžiais dažnai vartojami priduriamieji klausimai *you know?* ‘žinai?’ ar *remember?* ‘atsimeni?’, taip pat parodantys klausytojui, kad jis turi gebėti identifikuoti referentą (Himmelmann 1996: 230). Tokios vartosenos švedų kalbos pavyzdį pateikia Ekberg (2011b):

(17) *du vet jag har **sån** säng* ‘Žinai, aš turiu tokią lovą’ (Ekberg 2011b: 221)

Į diskursą įvedamas naujas referentas, kuris yra žinomas klausytojui. Įdomu tai, kad šiame pavyzdyje pateikiamas ne paprastas demonstratyvas, o tai, ką van der Auwera ir Coussé (2016) vadina ir kas šiame darbe laikoma similiatyvu. Svarbu atkreipti dėmesį ir į lietuvišką pateikto švediško pavyzdžio vertimą – čia įvardį *sån* atitinka lietuvių *tokià*. Tai parodo, kad vadinamoji rekognicinė vartoseną galima ir lietuvių kalboje, tad vėliau darbe bus nagrinėjami ir kiti įmanomi šios vartosenos su įvardžiu *toks* atvejai. Nors Auerio ir Ekbergo darbuose tiriama sakytinė kalba, tačiau svarbu paminėti, kad ši vartoseną taip pat būdinga ir rašytinei kalbai, tekste pirmą kartą paminint diskurso dalyviams žinomą referentą (Lindström 2000: 113).

2.3. Neapibrėžtumo tipai

Kadangi, kaip jau minėta, kitų kalbų similiatyvų tyrimai parodė, kad šie žodžiai yra susiję tiek su apibrėžtumu, tiek su neapibrėžtumu, verta aptarti ir neapibrėžtumo tipus, norint vėliau iširti, kaip su jais yra susijęs *toks*.

Neapibrėžti daiktavardiniai junginiai gali būti nereferentiški, kai yra aprašoma situacija, kuri yra dar neįvykusi, o tik įsivaizduojama ar pageidaujama, o objektas dar neturi referento (Holvoet, Tamulionienė 2006: 18). Šis vartojimas apibrėžiamas kaip neapibrėžtas-nereferentinis arba nespecifinis (angl. *indefinite non-specific*) (ibid. 2006: 18). Neapibrėžtos daiktavardinės frazės taip pat gali būti vartojamos referentiškai, kai referentas yra žinomas kalbėtojui, bet ne klausytojui. Toks vartojimas vadinamas neapibrėžtu-referentiniu arba specifiniu (angl. *indefinite specific*) (ibid. 2006: 18). Skirtumas tarp neapibrėžto nespecifinio ir specifinio vartojimo tipų gerai iliustruojamas šiuose pavyzdžiuose (pavyzdžiai Spraunienės 2011: 27):

(18) *Ji nori ištekėti už (vieno / tokio) švedo. Jiedu susipažino Brazilijoje.*

(19) *Ji nori ištekėti už švedo, bet tinkamo dar nesutiko.*

(18) pavyzdyje *toks* nurodo, kad, nors referentas pirmą sykį įvedamas į diskursą, jis yra realus ir žinomas kalbėtojui. (19) pavyzdyje pridėjus įvardį *toks* sakinio reikšmė nebebūtų logiška. Tad toliau darbe bus aiškinamasi, ar neapibrėžiamąją funkciją atliekantis *toks* gali būti vartojamas tik neapibrėžtose-referentinėse frazėse, o galbūt jo vartoseną apima ir neapibrėžtas-nereferentines.

2.4. Įvardžio *toks* funkcijos lietuvių kalboje

Norint iširti *toks* kaip similiatyvo vaidmenį, svarbu žinoti, kokios šio žodžio funkcijos jau yra aprašytos literatūroje ir išsiaiškinti, kaip jos pasireiškia realioje vartosenoje ir ar yra naujų, moksliniuose darbuose dar nepaminėtų funkcijų. *Dabartinėje lietuvių kalbos gramatikoje* apie *toks* informacijos nėra daug: jis priskiriamas ir neapibrėžiamiesiems, ir apibrėžiamiesiems įvardžiams (Ambrazas 2005: 257); teigiama, kad dėl savo nurodomosios reikšmės jis, kartu su kai kuriais kitais įvardžiais, gali pakeisti daiktavardžius, būdvardžius arba daiktavardinius junginius, būti vadinamas minėtų kalbos dalių pakaitalu (substitutu) (Ambrazas 2005: 251). Taip pat *toks* yra laikomas būdvardiškuoju įvardžiu, nurodančiu ypatybes (ibid. 2005: 262). Kur kas plačiau *toks* reikšmę ir funkcijas apibūdina Rosinas (1996), kuris, kaip jau minėta, įvardį *toks* priskiria kokybinių demonstratyvų sistemai.

Apie deiktinę *toks* funkciją informacijos nėra daug, tačiau Rosinas išskiria devynias kokybinių demonstratyvų funkcijas anaforinėse struktūrose (Rosinas 1996: 86–87, pavyzdžiai autoriaus), kurios yra tokios:

1. Gali suardyti bendrus teiginius ir priskirti juos individualizuotų objektų klasės teiginiams: *Na ir apskritai brangvynas gydydavo tiek kūniškas, tiek dvasiškas negalias. Po **tokių** vaistų galima ramiai sau pailsėti* (SP 10). Čia įvardis *toks* susieja daiktavardį *vaistų* su ankstesniu kontekstu.
2. Gali būti įvairių vienos situacijos, vieno teksto elementų identifikacijos priemonė, kai tas teksto elementas neturi eksplisitinio antecedento: *Tik vienas kitas iš (...) draugų (...) pastebėdavo, kad Radastinas (...) perdėjo savo žygius ir pats save tarsi apšmeižė, norėdamas (...) pasirodyti smarkiu vyru. Jis (...) mėgdavo vaidinti **tokią** rolę* (MPR 5, 201).
3. Norint nurodyti pakartojamo daiktavardžio ir antecedento, reiškiamo daiktavardžiu su įvairiais požymiais, tapatumą: *(...) darbui vadovavo vienas iš kalinių tarpo, specialiai tam reikalui valdžios skiriamas. **Šitoksai** kalinys (...) oficialiai buvo vadinamas italų žodžiu *capo** (SrR 559).
4. Norint nurodyti pakartojamo abstraktaus daiktavardžio (visiškosios nominacijos) ir antecedento, reiškiamo veiksmažodžio fraze, tapatumą: *Bet kartais pasitaiko, kad šuo pats (...) išeina pasivaikščioti. **Toks** pasivaikščiojimas (...) reikalingas* (GVn 91).
5. Norint identifikuoti ir apibendrinti predikato fraze pasakomus požymius, tokiu atveju įvardis yra apibendrinamosios frazės predikato elementas: *Martynas išniūrino iš trobos, nuėjo į svirną, pabarškino apie pakinktus, užbėgo ant grėdų, ar niekas nemato, ir nusipiové visą ritinį dešros. **Tokios** buvo Martyno kūčios* (GVn 194–195). Čia galima paminėti ir tai, kad *toks* gali būti vartojamas predikato frazėje ir postpoziciškai, kai jo antecedentas yra šalutinis dėmuo: *Dalykas (...) **toks**, kad poryt sueina (...) direktoriaus valstybinės tarnybos dešimtmetis* (GVn 113)

(Rosinas 1996: 76). Tokį atvejį su prijungiamuoju aiškinamuoju sakiniu Rosinas vadina prospektyvinės anaforos struktūros tipu (ibid 1996:76).

6. Gali būti vartojamas daiktavardžio pozicijoje ir atlikti substituto funkcijas: *Mes dar nesugebame išugdyti aukšto kultūrinio lygio, apsišvietusio, apsiskaičiusio kišenvagio. Kai **tokį** turėsime, tada ir satyra jį veiks* (ŽK 221).
7. Ypatybių, kurios reiškiamos atskirais pasakymo elementais, tapatumui / netapatumui žymėti pasakymuose, kuriuose vienas iš tapatinamųjų požymių reiškiamas palyginimu: *x turi tokį požymį kaip y, pavyzdžiui: Geras žmogus (=tėtušis) buvo, Stanislovėli. **Toks**, kaip tu* (BR 2, 169).
8. Pakartojimuose, kai antecedento ypatybės žinomos iš „bendrų žinių fondo“: *Tu dar vis nenori suprasti... **Tokiais** arkliais, **tokiu** vežimu... (...) aš važiuosiu* (SP 146).
9. Norint susieti postpoziciškai vartojamus teksto elementus su prepoziciškai vartojamais apibendrinamosios reikšmės daiktavardžiais prospektyvinėse anaforinėse struktūrose: *Kad žydės savo klyksmu negadintų daugiau esesininkams nervų, buvo sugalvota **šitokia priemonė**. Jas pėsčias varo į traukinėlį, atseit, (...) gabensią į darbus* (SrR 5, 378). Rosinas teigia, kad tokiais atvejais įvardžiai *toks, šitoks* gali būti keičiami demonstratyvu *šis*.

Visais minėtais atvejais *toks* atlieka identifikacinę funkciją ir, kadangi vartojamas anaforinėse struktūrose, gali būti siejamas su apibrėžtumu. Rosinas mini, kad taip pat identifikacinę funkciją šis įvardis atlieka priskiriant objektą kokiam nors rūšiai ar grupei, pvz.: „*Kirlys yra **toks paukštis***“ (DLKŽ 849); arba norint identifikuoti daiktavardžio požymį, kuris pasakomas šalutiniu dėmeniu: „*Jis **toks žmogus, kokio mums reikia***.“ Tačiau jam galima ir intensifikatoriaus funkcija, tokiu atveju įvardis vartojamas su būdvardžiu: „*(...) gaila sūnaus (...), kad jis **toks nelaimingas***“ (PkK 228) arba daiktavardžiu: „*Juk jis **toks meška**, kuris nė žmoniškos panos nemoka susirasti*“ (PkK 106) (Rosinas 1996: 88). Čia jau galima matyti žodžio *toks* panašumą su jau minėtais kitų kalbų similiatyvais, kurie nuo paprastų demonstratyvų skiriasi tuo, jog gali atlikti intensifikuojamąją funkciją.

Visgi, skirtingai nei paprasti demonstratyvai, *toks* taip pat yra susijęs su neapibrėžtumu. Čia yra svarbi artroido sąvoka. Pasak baltų kalbų tyrėjų, kai kurie šių kalbų tarmių bei bendrinės kalbos įvardžiai atlieka artikelio funkcijas, tačiau dėl tam tikro fakultatyvumo ir nepakankamo kai kurių struktūrinių ypatybių ryškumo negalima jų laikyti tikrais artikeliais, tad Rosino jie siūlomi vadinti artroidais (Rosinas 1996: 66). Artroidai gali būti tiek žymimieji, susiję su apibrėžtumu, tiek nežymimieji, susiję su neapibrėžtumu. Žymimųjų artroidų funkcijas atlieka demonstratyvai *tas*, rečiau *šis, šitas*, o nežymimųjų – egzistavimo reikšmės įvardžiai *vienas, kažkoks, kažin koks* ir rodomasis įvardis *toks* (Rosinas 1996: 69). Jis gali atlikti nežymimojo artroido funkcijas, kai yra

vartojamas su pirmą kartą minimais daiktavardžiais: „*Gyveno toks žmogus, vardu Jonas.*“ Čia jis gali įgyti ir egzistavimo įvardžio reikšmę (pvz. *kažkoks*) (ibid 1996: 88). Įdomu tai, kad *toks*, skirtingai nei *vienas*, gali būti vartojamas su tikriniais daiktavardžiais, pavyzdžiui: „*Jį primušė toks Petraitis*“ (ibid 1996: 69, pavyzdys autoriaus).

Minėtos funkcijos pateikia visai platų vaizdą apie žodžio *toks* vartoseną. Toliau darbe jos lyginamos su kitų kalbų atitinkamų žodžių funkcijomis, aptariamos dar neminėtos funkcijos ir jų vartojimo atvejai bei atkreipiamas dėmesys, kuo šio žodžio ypatybės susijos su panašumo išreiškimu.

Kalbant apie *toks* similiatyvų kontekste, verta apžvelgti ir tai, kaip jis integruotas į gramatinę įvardžių sistemą, lyginant jį su kitų kalbų atitikmenimis. Van der Auwers ir Sahoo (2018) tyrimas parodė, kad anglų *such* nėra taip gerai integruotas į gramatinę sistemą, kaip, pavyzdžiui, lotynų kalbos *talis* arba sanskrito, telugų arba kanadų kalbų similiatyvai. Vienas iš gramatinės integracijos faktorių yra similiatyvų gebėjimas turėti požymį ‘artimasis’ arba ‘tolimasis’, kaip yra, pavyzdžiui, sanskrito kalboje. Šiuo atžvilgiu lietuvių kalbos vadinamųjų kokybinių demonstratyvų sistema yra trinarė: požymį ‘distancinis’ komunikacijos aktuose turi demonstratyvai *šioks*, *šitoks* (požymis ‘artimasis’) ir *anoks* (požymis ‘tolimasis’), *toks* turi požymį ‘nedistancinis’ (Rosinas 1996: 85). Nors sistema parodo, kad šie demonstratyvai geriau integruoti į gramatinę sistemą, tačiau *šioks*, *šitoks* ir *anoks* šiame darbe nebus plačiau nagrinėjami dėl to, kad yra kur kas retesni ir jų funkcijos ne tokios plačios kaip neutraliausio kokybinės demonstratyvų sistemos nario *toks* (ibid. 1996: 88).

Kitas aspektas, kuriuo van der Auwera ir Sahoo grindžia geresnę similiatyvų integraciją į gramatinę sistemą, yra glaudi jų sąsaja su kitais įvardžiais toje kalboje. Remdamiesi ankstesniais tyrimais apie lotynų kalbą, autoriai pateikia vadinamųjų lotynų kalbos „koreliatyvų“ lentelę.

Lentelė 1. Lotynų kalbos „koreliatyvai“ (van der Auwera, Sahoo 2018: 7)

	Demonstratyvas	Klausiamasis įv.	Santykinis įv.	Nežymimasis įv.	Santykinis nežym.įv.
Identifikavimo	<i>is</i> ‘šis, tas’	<i>quis</i> ‘kuris? kas?’	<i>qui</i> ‘kuris, kas’	<i>aliquis</i> ‘kažkas’	<i>quisquis</i> ‘bet kas’
Panašumo	<i>talis</i> ‘toks’	<i>qualis</i> ‘koks?’	<i>qualis</i> ‘koks’	–	<i>qualiscumque</i> ‘bet kuris’
Vietos	<i>ibi</i> ‘ten’	<i>ubi</i> ‘kur?’	<i>ubi</i> ‘kur’	<i>alicubi</i> ‘kur nors’	<i>ubiubi</i> ‘kur tik, visur’
Kiekio	<i>tot</i> ‘tiek’	<i>quot</i> ‘kiek?’	<i>quot</i> ‘kiek’	<i>aliquot</i> ‘keletas’	<i>quotquot</i> ‘kiek tik’

Iš lentelės galima matyti, kad similiatyvas *talis* yra susijęs su kitais įvardžiais ir ši sąsaja pasireiškia ne tik jų formoje, bet ir vartosenoje, tiksliau, ją galima matyti koreliatyviniuose sakiniuose:

(21) *Socrates affirmabat qualis homo ipse esset, talem eius esse orationem.*

‘Sokratas sakė, koks žmogus pats yra, tokia yra jo kalba.’

(pavyzdys Rubenhauer & Hofmann, 1975: 295, cituojama iš van der Auwera, Sahoo 2018: 8)

Čia iškart matyti daug panašumų su lietuvių kalba – tiek patys lotyniški žodžiai, pateikti lentelėje, turi savo atitikmenis, tiek šie lietuviški atitikmenys pritaikyti verčiant minėtą sakinį į lietuvių kalbą. To negalėtume taip lengvai padaryti verčiant į anglų kalbą – *such* neturi tokių glaudžių ryšių su tam tikru klausiamuoju ar santykiniu įvardžiu. Lietuvių kalbos žodžio *toks* santykis su kitais įvardžiais aptariamas ir *Dabartinėje lietuvių kalbos gramatikoje*. Teigiama, kad parodomieji įvardžiai, kuriems priskiriamas ir *toks*, gali būti kaip atliepiamieji žodžiai santykiniams įvardžiams prijungiamojo sakinio pagrindiniame dėmenyje, čia pateiktas pavyzdys: „*Su kuo sutapsi, toks pats patapsi*“ (Ambrazas 2005: 266). Taip pat *toks*, einantis šalutiniame sakinyje ir nukreipiantis jo turinį į kokį pagrindinio dėmens daiktavardį, gali būti keičiamas ir įvardžiu *koks*: „*Kaitra, kokios (=tokios) dar šiomet nebuvo buvę*“ Vaižg (Ambrazas 2005: 267). Tai vėlgi parodo glaudų *toks* ir kitų įvardžių ryšį ir geresnį jo integravimąsi į gramatinę sistemą.

3. Darbo metodas

Šiame skyriuje toliau pristatoma empirinė tyrimo medžiaga bei kontrastyvinės analizės principai. Paskui aprašomas darbo metodas, tyrimui tinkamų atvejų atrankos principai bei jų klasifikavimas.

3.1. Tyrimo empirinė medžiaga

Pagrindinę šio tyrimo empirinę medžiagą sudaro duomenys, gauti iš dvikalbio dvikrypčio lygiagrečiojo tekstyno, *ParaCorp_{A→LT→A}* parengto Audronės Šolienės⁴ (Šolienė 2013). Tekstyną sudaro originalūs grožinės literatūros tekstai ir jų vertimai į anglų ir į lietuvių kalbas. Šolienės teigimu, grožinės literatūros tekstai pasirinkti dėl to, kad jie geriau atspindi šnekamąją kalbą ir taip pat dažniausiai yra kokybiškai išversti, palyginus su, pavyzdžiui, kasdieniais buitinais pokalbiais ar žiniasklaidos tektais, kurių autoriai dažnai lieka nežinomi, vertimai gali būti abejotinos kokybės, o dauguma jų išvis nėra verčiami (Šolienė 2013: 46). Angliškąją tekstyno dalį sudaro 873 511 žodžiai, šiai tekstyno daliai darbe bus naudojamas Šolienės pateiktas trumpinys *ParaCorp_{A→LT}*. Lietuviškąją dalį sudaro 698 987 žodžiai, šiai daliai naudojamas *ParaCorp_{LT→A}* trumpinys. Toliau pateikiama

⁴ Labai dėkoju Audronei Šolienei už galimybę pasinaudoti jos parengto tekstyno medžiaga.

lentelė su tekstyno žodžių skaičiumi, o šio darbo prieduose pateikiama informacija apie tekstų pavadinimus, autorius ir vertėjus, leidimo metus bei žodžių skaičių.

Lentelė 2. Žodžių skaičius $ParaCorp_{A \rightarrow LT \rightarrow A}$ tekstyne (Šolienė 2013: 48)

	Originalas	Vertimas	Iš viso
$ParaCorp_{A \rightarrow LT}$	486 871	386 640	873 511
$ParaCorp_{LT \rightarrow A}$	296 759	402 228	698 987

Šolienė taip pat pateikia keletą $ParaCorp_{A \rightarrow LT \rightarrow A}$ tekstyno trūkumų: jis nėra idealiai subalansuotas žodžių skaičiumi; tekstai skiriasi ilgiu ir kiekiu – į angliškąją tekstyno dalį įtraukti ištisi baigtiniai tekstai (6 romanai ir 2 apsakymai), o į lietuviškąją įtraukta dalis baigtinių tekstų (3 romanai ir 39 apsakymai) ir 14 ištraukų iš romanų; taip pat skiriasi vertėjų skaičius (iš anglų į lietuvių kalbą tekstus vertė 8 vertėjai, o iš lietuvių į anglų – 19 vertėjų), o angliškieji kūriniai apima tiek britų, tiek amerikiečių anglų kalba parašytus tekstus (Šolienė 2013: 48). Visgi pateikti trūkumai neturi didelės įtakos šiame darbe dėl kelių priežasčių. Kadangi tyrimui nebuvo naudojami visi gauti duomenys, o tik jų dalis, atrinkta atsitiktinės atrankos būdu, žodžių skaičiaus balansas neturi didelės reikšmės rezultatams. Taip pat toks atrankos būdas leido užtikrinti, kad rezultatai apimtų atvejus iš visų tekstyne esančių kūrinių ir įvairių vertėjų vertimų, o didelis vertėjų kiekis tik pateikia platesnį vartosenos vaizdą. Skirties tarp britiškų ir amerikietišκών tekstų nebuvimas irgi neturi didelės reikšmės, juolab, kad anksčiau minėtuose tyrimuose apie similitatyvą *such* ši skirtis taip pat nebuvo pabrėžiama.

Visgi, norint susidaryti kuo geresnį vaizdą ir aptarti įvairias *toks* reikšmes bei vartojimo atvejus, bus aptariami ir pavyzdžiai iš *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* (toliau darbe trumpinamas *DLKT*) bei internetinės paieškos *www.google.lt* rezultatų. Šio papildomo tyrimo imtasi dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, $ParaCorp_{A \rightarrow LT \rightarrow A}$ tekstyne paremtas tyrimas geriausiai atspindi lietuvių *toks* vartoseną lyginant jį su anglų kalba ir tik dalis tekstų jame yra originalūs lietuviški tekstai. Taip pat aptariant *such* ypatybes ir lyginant jas su *toks*, ne visais atvejais rasta atitinkamų *toks* vartojimo pavyzdžių, todėl jų buvo ieškoma *DLKT* bei internetinėje „Google“ paieškoje. Taip pat $ParaCorp_{A \rightarrow LT \rightarrow A}$ tekstyne visi tekstai yra grožinės literatūros ir nors, kaip minėta, jie gerai atspindi šnekamąją kalbą, tačiau grožinės literatūros vertėjas turi daugiau laisvės, nes daug dalykų gali pateisinti verčiamo teksto autoriaus stiliumi bei kalbos maniera (Volungevičienė 2013: 53), tad jiems ne visada yra būdingas formos atitikimas. Būtent *DLKT* bei internetinės paieškos rezultatai ir leidžia geriau pamatyti *toks* vartoseną kitokio pobūdžio lietuviškuose tekstuose – negrožinėje literatūroje, administracinėje literatūroje, publicistikoje ir sakytinėje kalboje.

3.2. Kontrastyvinė analizė

Kontrastyvinė analizė sudaro didelę šio darbo dalį, tad toliau svarbu aptarti jos principus. Pati kontrastyvinė analizė, pasak Johansson, yra dviejų ar daugiau kalbų palyginimas, siekiant apibūdinti jų panašumus ir skirtumus (Johansson 2007: 1). Altenbergas ir Granger teigia, kad kontrastyvinio tyrimo tikslas yra ne tik identifikuoti dviejų skirtingų kalbų kategorijų vertimo atitikmenis, tačiau ir apibrėžti, kaip tie atitikmenys išreiškia tą patį dalyką (Altenberg, Granger 2002: 18). Visgi viena esminių kontrastyvinės analizės problemų yra tikslų atitikmenų nustatymas skirtingose kalbose, tad tokiuose tyrimuose reikalingas vadinamasis lyginimo pagrindas *tertium comparationis*, kuris veikia apibūdina dviejų kalbų panašumą nei ekvivalentiškumą, nes kalbų palyginimas nesuponuoja visiško atitikimo, veikia tam tikrą panašumo laipsnį⁵ (James 1980: 168, referuojama iš Fredriksson 2016: 13). Vertimo ekvivalentiškumu kaip *tertium comparationis* šiame darbe remiamasi norint ištirti, ar *toks* atlieka funkcijas, kurios būdingos similiatyvo kategorijai priklausančiams nariams ir kaip jis atrodo similiatyvų tipologijos kontekste.

3.3. Darbo metodas

Šiame poskyryje aprašoma, kaip buvo atrinkta empirinė medžiaga ir kaip ji buvo klasifikuojama. Šio darbo kontrastyvinio tyrimo principas remiamas Altenbergo (2004) tyrimu, kuriame nagrinėjami ir lyginami generiniai asmeniniai anglų ir švedų kalbų įvardžiai *one* ir *man*. Norėdamas susidaryti platesnį jų vartosenos vaizdą, Altenbergas tiria šiuos įvardžius dvikalbio dvikrypčio tekstyno pagrindu, tirdamas, kaip į anglų kalbą verčiamas švedų kalbos įvardis *man* ir kokiais atvejais jis atsiranda vertimuose bei kaip į švedų kalbą verčiamas anglų *one* ir kada jis atsiranda vertimuose. Toks principas taikomas ir kontrastyvinėje šio tyrimo dalyje – žiūrima, kaip į lietuvių kalbą verčiamas similiatyvas *such* ir kokiais atvejais jis atsiranda vertimuose bei kaip į anglų kalbą verčiamas *toks* ir kada jis atsiranda vertimuose. Toks tyrimo metodas išryškina tiriamų kalbų panašumus ir skirtumus bei leidžia pateikti platesnius bei patikimesnius kalbų aprašus (Altenberg 2004: 117).

Kontrastyvinėje tyrimo dalyje naudojamosi tik medžiaga, gauta iš *ParaCorp_{A→LT→A}* tekstyno. Pirmiausia iš tekstyno buvo gauti abiejų krypčių duomenys: iš *ParaCorp_{A→LT}* tekstyno dalies gauti kordansai, kai anglų kalbos originaliuose tekstuose pavartojamas žodis *such* ir lietuvių vertimo tekstuose atsiranda žodis *toks*, o iš *ParaCorp_{LT→A}* tekstyno dalies gauti kordansai, kai lietuvių

⁵ „<...> comparability does not presuppose absolute identity, but merely a degree of shared similarity <...>” (James 1980: 168, referuojama iš Fredriksson 2016: 13)

originalo kalboje (toliau trumpinama OK) pavartojamas *toks*, o anglų vertimo kalboje (toliau trumpinama VK) – žodis *such*. Svarbu paminėti, kad į tyrimą buvo įtrauktos abiejų giminių visų linksnių žodžio *toks* formos, tačiau dėl patogumo aprašant tyrimą ir jo rezultatus (išskyrus konkrečius pavyzdžius) pateikiama tik forma *toks*. Korkondansai buvo išsaugoti .txt formato failuose. Paskui iš tyrimo buvo eliminuoti atvejai su įvardžio *toks pat* formomis, nes šis įvardis turi kitą reikšmę nei *toks* ir veikia yra skirtas tapatumui, o ne panašumui išreikšti, todėl nėra šio darbo objektas. Eliminavus visus atvejus su *toks pat*, .txt formato failai buvo įkelti į keturis „Excel“ skaičiuoklės failus (po vieną failą *toks* ir *such* abiejų krypčių tekstams). Žemiau lentelėje pateikiami kiekybiniai gautų duomenų rezultatai, parodantys *such* ir *toks* dažnumą *ParaCorp_{A→LT→A}* tekstyne.

Lentelė 3. *Such* ir *toks* dažnumas *ParaCorp_{A→LT→A}* tekstyne

	Originalas	Vertimas	Iš viso
<i>Such</i>	749	691	1 440
<i>Toks</i>	2 022	4 313	6 335

Iš didelio kiekio gautų duomenų buvo pasirinkta tirti po 300 abiejų krypčių atvejų su *toks* ir *such*. Norint užtikrinti, kad tiriami atvejai būtų skirtingų grožinių kūrinių bei versti skirtingų vertėjų, jie buvo atrinkti atsitiktine tvarka. Tai padaryta „Excel“ skaičiuoklės failuose visus gautus duomenis po du kartus atrinkus funkcija „randomize“.

Tolimesnė duomenų analizė vykdyta rankomis. Visi atvejai su *such* ir *toks* (tiek OK, tiek VK) buvo skirstomi dviem etapais. Pirmajame etape – kontrastyvinėje analizėje – žiūrima, kokie buvo *such* ir *toks* atitikmenys VK ir kokie šių žodžių atitikmenys pasirenkami jiems esant OK. Antrajame etape, norint ištirti *toks* ypatybes lyginant jas su van der Auweros ir Sahoo (2015) pateiktomis 34 *such* ypatybėmis, kiekvienas atvejis su *such* ir *toks* buvo priskiriamas tam tikrai vartosenai – adnominalinei, predikatyvinei, pronominalinei arba kitai. Toliau šiame etape nagrinėjama kiekviena van der Auweros ir Sahoo pateikiama *such* ypatybė, atrinktuose tekstyno duomenyse pagal vartosenos tipą ieškoma tam tikrą ypatybę atitinkančių pavyzdžių. Kadangi nebuvo rasta kai kurias ypatybes iliustruojančių pavyzdžių, jų buvo ieškoma DLKT nei internetinėje „Google“ paieškoje įvedus įvairias žodžio *toks* formas arba tam tikras frazes su juo.

4. Rezultatai

Toliau pateikiami tyrimo rezultatai. Pirmiausia pateikiami kiekybiniai keturių krypčių kontrastyvinės analizės rezultatai ir aptariama, kaip įprastai verčiami žodžiai *toks* ir *such* ir kokiais atvejais jie pasirodo vertimuose. Šie rezultatai parodo, kokias kitas funkcijas, lyginant su anglų kalbos *such*, gali atlikti įvardis *toks*. Paskui aptariamos žodžio *toks* morfosintaksinės ypatybės lyginant jį su van der Auweros ir Sahoo (2015) pateiktomis *such* ypatybėmis ir žiūrima, kuriais atvejais jos sutampa. Taip pat aptariami ir kiti žodžio *toks* vartosenos tipai, nebūdingi jo atitikmeniui *such*, bet galbūt būdingi kitų kalbų similiatyvams. Nagrinėjant savybes pateikiami pavyzdžiai iš kontrastyvinės analizės medžiagos⁶, taip pat tam tikri atvejai lyginami su įvairiuose akademinuose darbuose rasta kitų kalbų pavyzdžiais. Tiriant įvairias *toks* funkcijas taip pat remiamasi *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* duomenimis bei pavyzdžiais, rasta internete.

4.1. Kontrastyvinis tyrimas

4.1.1. *Such* atitikmenys lietuvių kalboje

Šiame skyriuje aptariami similiatyvo *such* atitikmenys vertimuose į lietuvių kalbą bei priešingos krypties vertimuose. Lentelėje 4 pateikiami duomenys, parodantys, kaip anglų kalbos *such* buvo verstas į lietuvių kalbą.

Lentelė 4. Lietuviški *such* atitikmenys vertimo kalboje

Lietuviški atitikmenys	Kiekis	%
<i>Toks</i>	135	45
Palyginimą ir panašumą išreiškiantys žodžiai (<i>pavyzdžiui, tarkime, panašus...</i>)	22	7,3
Intensyvumą išreiškiantys žodžiai (<i>labai, be galo, tikras...</i>)	8	2,7
<i>Šitoks, koks</i>	5	1,7
Perfrazuota su <i>taip, šitaip, kaip</i>	38	12,7
Demonstratyvas arba posesyvinis įvardis (<i>šis, tas, mano...</i>)	7	2,3
NP su <i>such</i> pakeista į įvardį (<i>jis, tas, tai...</i>)	8	2,7
NP su <i>such</i> vertime nėra <i>such</i> atitikmens	22	7,3
Perfrazuota kitaip	55	18,3

⁶ Cituojant kontrastyvinio tyrimo pavyzdžius, originalo kalbos pavyzdys pateikiamas kairėje pusėje.

Iš lentelėje pateiktų rezultatų galima matyti, kad dažniausiai (45%), verčiant anglų *such* į lietuvių kalbą, pasirenkamos įvardžio *toks* formos. Konkretesni atvejai su šiomis formomis bus aptariami 4.2 skyriuje, o dabar apžvelgiamos kitos galimos *such* vertimo alternatyvos. Taip pat buvo rastas 1 atvejis su žodžiu *šitoks*, kas įrodo, jog ši forma kur kas retesnė, ir 4 atvejai, kai vertime buvo pasirenkamas žodis *koks*. Visais šiais atvejais buvo verčiamas intensifikuojamąją funkciją atliekantis *such* (21 ir 22 pavyzdžiai).

(21) *I used to be **such** a nice person.*

*O **koks** malonus žmogus buvau seniau.*

(22) ‘*Oh, I’ve had **such** a curious dream!*’ said
Alice <...>

– *Oi, **kokį** įdomų sapną sapnavau!* – *sušuko*
Alisa <...>

Taip pat dalis atvejų parodo, kad *such* gali būti verčiamas ir kitais įvardžiais – demonstratyvais *šis*, *tas* arba posesyviniais įvardžiais. Šie atvejai parodo *such* sąsają su apibrėžtumu – (23) pavyzdyje paryškinta NP priklauso anaforiniam apibrėžtumo tipui, o (24) pavyzdžio NP būtų galima sieti su diskurso deikse. Angliškuose pavyzdžiuose *such* būtų galima pakeisti į demonstratyvus *these* ir *this*, o lietuviškus *tie* ir *šios* pakeisti atitinkamomis *toks* formomis, ir sakinio reikšmė pernelyg nepasikeistų. Tai vėlgi parodo glaudų similitatyvų ir apibrėžtumo ryšį.

(23) **Such** things did not appear to horrify her.

Tie dalykai jai nekėlė siaubo.

(24) *I could just imagine the motivations
behind **such** exceptions.*

*Įsivaizdavau, kokie motyvai lemia **šias** išimtis.*

Vienas dažnesnių pasirinkimų (12,7%) verčiant atvejus su *such* buvo jų perfrazavimas su *taip*, *šitaip* ir *kaip* (25 ir 26 pavyzdžiai). Lietuvių kalboje *toks*, skirtingai nei lenkų atitikmuo *tak* ar vokiečių *so* (Anderson, Morzycki 2013: 4–5), negali eiti būdo aplinkybe ir modifikuoti veiksmažodinę frazę. Tiesa, to paties negali ir anglų *such*, nebent jam artimas *so* (ibid. 2013: 6). Nors artimesnis originalui vertimas (su *toks*) daugeliu atveju įmanomas, vertėjas verčia laisvai, nukrypdamas nuo originalo struktūros, kaip įprasta grožiniuose vertimuose. Lietuvių kalboje yra įprastesnė veiksmažodinė raiška, o anglų kalboje – daiktavardinė (Pažūsis 2014: 380), tad

vertimuose iš anglų kalbos į lietuvių rastas ne vienas atvejis, kai NP su *such* yra pakeičiama į veiksmažodinę frazę, kaip iliustruojama (26) pavyzdyje.

(25) *Why were you and Mr. Hammond alone in the library at **such a late hour** when all the other students were at a party?*   *Kodėl judu su ponu Hamondu vieni **taip vėlai** buvote bibliotekoje, jeigu visi kiti mokiniai dalyvavo vakarėlyje?*

(26) *It was **agony such as he had never felt** in all his life <...>*   *Nė karto gyvenime neteko **šitaip kentėti** <...>*

Vertėjo pasirinkimui perfrazuoti sakinį taip, kad vertimo tekste neliktų NP su *such* atitikmens, galima priskirti net 63 rastus atvejus. 8 iš jų buvo panaudota kalbos dalies pakeitimo vertimo strategija, konkrečiau – pronominalizacija (Pažūsis 2014: 365), kai originalo NP buvo pakeista žodžiu *tai* arba įvardžiais *jis* ir *tas*. Šie atvejai parodo anaforinę *such* funkciją (27 pavyzdys). Kitais 55 atvejais buvo pasirinkta sakinį perfrazuoti taip, kad neliktų jokio NP su *such* atitikmens, įprastai pasirenkant NP pakeisti veiksmažodine fraze (28 pavyzdys). Tai vėlgi lemia lietuvių kalbai įprastesnė veiksmažodinė raiška ir tokiais atvejais pasirenkama denominalizacijos vertimo strategija (Pažūsis 2014: 380). 22 atvejais NP išliko, tačiau vertime nebuvo jokio *such* atitikmens (9 pavyzdys), čia pritaikyta praleidimo vertimo strategija (Pažūsis 2014: 599).

(27) *It's a charming idea; but for the life of me I can't imagine why anyone ever thought up **such a thing**.*   *Žavus palyginimas, bet kalbant apie manąjį gyvenimą, aš tikrai neįsivaizduoju, kodėl kažkas **jį** sugalvo*

(28) *Hatsumomo's ridicule would do me **such harm** in the eyes of men, and even in the eyes of women in Gion, that I would be better off staying home.*   *Hacumomo pašaipos tik pažemins mane vyrų akyse ir netgi moterų menkins, tad geriau jau likti namuose.*

(29) *Weren't these the very American soldiers we'd been taught to hate, who had bombed our cities with **such horrifying weapons**?*   *Argi tai ne tie patys amerikiečių kariai, kurių, kaip mus mokė, reikia nekęsti, kurie apmėtė mūsų miestus **siaubingomis bombomis**?*

Kadangi *such* reikšmė vienaip ar kitaip susijusi su panašumo išreiškimu, nenuostabu, kad kartais vertimuose buvo pasirinkta jį pakeisti būdvardžiu *panašus* ar tokiais patikslinamaisiais žodžiais, kaip *pavyzdžiui* ar *tarkime* (30 ir 31 pavyzdžiai). Pastarieji įprastai buvo pasirenkami

verčiant frazes su *such as*. Taip pat rasti 8 atvejai, kai intensifikatoriaus funkciją atliekantis *such* buvo išverstas į kitus intensyvumui pabrėžti skirtus žodžius (32 ir 33 pavyzdžiai).

(30) *You never talk about anything but 'the beautiful, trickling water' or some such nonsense.* Tu apie nieką kitą nešneki, tik kaip apie „nuostabiai gražų, sruvenantį vandenėlį“ ir panašias nesąmones.

(31) *There were other people who suffered from ALS, Morrie knew, some of them famous, such as Stephen Hawking, the brilliant physicist and author of A Brief History of Time.* Moris žinojo, kad yra ir daugiau SAL aukų, netgi labai žymių — pavyzdžiui, Stivenas Hokingas, talentingas fizikas, knygos „Trumpa laiko istorija“ autorius.

(32) *This whole time you've been such a pillar of strength.* Visą šį laiką tu buvai tikras stiprybės ramstis.

(33) *No, you say, it's such a nice night, I think I'll walk.* Ne, atsakai, labai gražus vakaras, manau, geriau pasivaikščioti.

Toliau apžvelgiami rezultatai, parodantys, kokiais atvejais žodis *such* buvo pasirenkamas verčiant iš lietuvių kalbos. Įdomu tai, kad čia matomi tie patys dėsniumai – *such* pasirenkamas verčiant panašaus tipo frazes, kokios buvo rastos ieškant, kaip šis similitatyvas verčiamas iš anglų kalbos. Kiekybiniai rezultatai toliau pateikiami lentelėje 5.

Lentelė 5. Lietuviški *such* atitikmenys originalo kalboje

Lietuviški atitikmenys	Kiekis	%
<i>Toks</i>	188	62,7
Palyginimą ir panašumą išreiškiantys žodžiai (<i>pavyzdžiui, tarkime, panašus...</i>)	5	1,7
Intensyvumą išreiškiantys žodžiai (<i>labai, be galo, tikras...</i>)	3	1
<i>Šitoks, koks</i>	5	1,7
Perfrazuota su <i>taip, šitaip, kaip, tiek</i>	27	9
Demonstratyvas arba posesyvinis įvardis (<i>šis, tas, mano...</i>)	11	3,7
NP su <i>such</i> pakeista į įvardį (<i>jis, tas, tai...</i>)	6	2
Lietuvių kalbos NP, atitinkančioje NP su <i>such</i> , nėra <i>such</i> atitiktens	17	5,6
Perfrazuota kitaip	38	12,6
Iš viso	300	100

Iš lentelės duomenų matyti, kad daugiau nei pusę atvejų *such* atitikmenų OK sudaro (62,7%) įvairios *toks* formos. Visais kitais atvejais atitikmenys yra panašūs, kaip ir verčiant *such* į lietuvių kalbą, tačiau jie nežymiai skiriasi kiekybiškai – kitokie atitikmenys, nei žodis *toks*, lietuvių OK yra retesni. Iš šių atvejų vėlgi vienas dažniausių (9%) yra kai *such* pasirenkamas verčiant būdą arba intensyvumą išreiškiančias frazes su žodžiais *taip*, *šitaip* ir *kaip* (13 ir 14 pavyzdžiai). Prie šių atvejų taip pat priskirti ir tie, kai buvo verčiamos frazės su žodžiu *ties*, išreiškiančios kiekį (15 pavyzdys). Tiesa, tokiais atvejais šiais žodžiais išverčiamas ne pats *such*, o samplaikos su juo, kaip matyti pateiktuose pavyzdžiuose. Šioje tyrimo dalyje rasti 3 atvejai, kai *such* buvo pasirenkamas verčiant intensifikavimo funkciją atliekančius žodžius *itin*, *labai* ir *didelis* (16 pavyzdys) arba frazes su žodžiu *panašus* ar palyginimą išreiškiančiu *pavyzdžiui*. Šios tendencijos vėlgi patvirtina, kad *such* gali būti vartojamas norint išreikšti panašumą, intensyvumą ar palyginti tam tikrus esinius.

(34) – Nukirpsiu **taip**, kad Paryžiuje niekas ir nesupras, jog metus praleidote Fontenblo. *“I’ll cut your hair **in such a way** that no one in Paris will understand that you’ve spent a year in Fontainebleau.”*

(35) Bet **kaip** jis išėjo! *But he went out with **such dignity!***

(36) Aš manau, kad Varšas sudievinio savo gyvenimą **ties**, kad tasai, tikrasis jo gyvenimas, atrodo jam lyg ir ne jo, bet visų. *I think Varšas has deified his own life to **such an extent** that his real life appears to him not to be his own, but that of everyone.*

(37) **Didelė garbė** buvo susukti virš Gedimino bokšto iškilmingą virąžą, nes jis buvo pirmas... ir paskutinis. *It was **such an honour** to circle above Gediminas' Tower in Vilnius, banking ceremoniously ... for the first and last time.*

Iš viso 16 atvejų *such* buvo pasirenkamas verčiant NP su kitais įvardžiais: 2 atvejais verčiant NP su žodžiu *šitoks* (tai vėl įrodo šio žodžio retumą lyginant su 188 atvejais su *toks*), 2 atvejais su *koks*, 1 atvejis su *joks*, 1 atvejis su įvardžiu *savo* ir 10 atvejų su demonstratyvais *šis* ir *tas*. Visais atvejais, kai *such* pasirenkamas verčiant demonstratyvą, buvo verčiamos semantiškai apibrėžtos NP – (38) pavyzdys iliustruoja anaforinio apibrėžtumo atvejį.

- (38) *Pradžioje nežinau nei kur aš, nei kaip. Vis dar negaliu atsigausti po to sapno.*   *At first, I don't know where I am or what is happening. I still can't recover from **such a dream**.*

Kiti rasti pavyzdžiai apima atvejus, kai verčiant lietuvių kalbos įvardžius *tai, ji* arba *jie* pasirenkama juos perteikti NP su *such* (39 pavyzdys), čia *such* vėlgi atlieka anaforinę funkciją. Taip pat rasta net 17 atvejų, kai *such* buvo pridamas VK, nors jokio jo atitikmens nebuvo OK (40 pavyzdys).

- (39) *Norėjau **tai** suteikti ir savo vaikams.*   *I wanted very much to impart **such a sense of learning and adventure** to my children as well.*

- (40) *Kapas, gavęs iš firmos **dovaną** ir pasižadėjimų, dar daugiau nerias iš kailio, kalinius betvatydamas.*   *A capo who's received **such a gift** with the promise of more to come, exerts himself mightily in bludgeoning his captive labor force.*

Aptarti rezultatai, kaip *such* gali būti verčiamas į lietuvių kalbą ir kokiais atvejais jis gali būti pasirenkamas verčiant lietuvišką tekstą, parodo sutampančias tendencijas abiejomis kryptimis – įprasčiausias *such* atitikmuo neabejotinai yra įvardis *toks* ir tai parodo, kad yra pagrindo tirti lietuvių kalbos *toks* kaip similiatyvą lyginant jį su *such*. Kiti atitikmenys patvirtina, kad *such* taip pat atlieka panašumo, palyginimo, apibrėžtumo, neapibrėžtumo ir intensifikavimo funkcijas.

4.1.2. *Toks* atitikmenys anglų kalboje

Toliau apžvelgiami atvejai, kaip *toks* buvo verčiamas iš lietuvių kalbos į anglų.

Lentelė 6. Angliški *toks* atitikmenys vertimo kalboje

Angliški atitikmenys	Kiekis	%
<i>Such</i>	62	20,7
Panašumą išreiškiantys žodžiai (<i>like, of that kind, of that sort ...</i>)	66	22
Demonstratyvai <i>this, these, those, that</i>	36	12
<i>The</i>	18	6
Posesyviniis įvardis	4	1,3
<i>A, some</i>	17	5,7
<i>So</i>	28	9,3

Intensyvumo žodis	2	0,7
NP su <i>toks</i> pakeista įvardžiu ar daiktavardžiu	20	6,7
NP su <i>toks</i> vertime nėra <i>toks</i> atitikmens	13	4,3
Perfrazuota kitaip	34	11,3
Iš viso	300	100

Šie rezultatai parodo kur kas platesnį vaizdą, kokias funkcijas gali atlikti žodis *toks*. Čia galima matyti, jog *such* nėra dažniausiai pasirenkamas verčiant žodį *toks* į anglų kalbą – didesniu „konkurentu“ jam galima laikyti panašumą ir palyginimą išreiškiančius žodžius: *like, of that kind, of that sort, that way* ir pan. (41 ir 42) pavyzdžiai) Tai parodo, kad įvardis *toks* tikrai atlieka similitatyvo funkciją ir vienaip ar kitaip išreiškia tam tikrų esinių panašumą. *Such* visgi taip pat buvo dažnas pasirinkimas verčiant *toks* į anglų kalbą, tačiau konkretni atvejai bus aptariami lyginant *toks* pagal *such* priskirtas ypatybes.

(41) *Tokios dienos kaskart esti nelauktos – Days like that are always unexpected- like taip ir šiandien (jeigu tai buvo šiandien)... today (if that was today) ...*

(42) *Net tobuliausia logika neatskleidžia tokių ryšių, kokie man atsivėrė. Even the most perfect logic doesn't reveal the kind of connections that opened themselves up to me.*

Įdomu tai, kad (42) pavyzdyje *toks* yra išverstas į apibrėžtą NP ir *kind of* šiuo atveju nebūtų galima pakeisti į *such*, nes *such* nevartojamas su artikeliu *the*. Tai rodo *toks* sąsają su apibrėžtumu ir tai patvirtina kiti rezultatai. 65 iš 300 atvejų (21,7%) *toks* buvo išverstas į NP su tam tikrais apibrėžtumo rodikliais. Į šiuos atvejus įeina ir tokie, kokie iliustruojami (42) pavyzdyje, tačiau įdomu tai, kad, verčiant į anglų kalbą, 18 atvejų kaip *toks* atitikmuo buvo pasirenkamas apibrėžiamasis artikelis *the* (43 pavyzdys) ir 4 atvejai, kai pasirenkamas posesyvinis įvardis, kuris anglų kalboje atlieka apibrėžiamąją funkciją (44 pavyzdys). Apibrėžtumo rodikliai buvo pasirenkami verčiant įvairių apibrėžtumo tipų frazes: (43) pavyzdyje verčiama NP su aiškinamuoju modifikatoriumi – pažyminio šalutiniu sakiniu, (44) pavyzdyje matomas anafornio apibrėžtumo atvejis.

(43) *Tik jis dabar jau kitoks – nespindi tokia giedra, nei tokiu gerumu, kuris visada kilo iš jo akių ir žodžių. Only now it is transformed – no longer glowing with the inner goodness and peace that are customary to his eyes.*

(44) Už **tokią žioplįstę** gavo jis tris mėnesius patsai pasėdėti Mackau lageryje, kur buvo sodinami nusikaltę esesininkai. For **his stupidity**, Pomorin was awarded a three month stint in Mackow, a camp reserved for S.S. offenders.

Visgi *toks* susijęs ir su neapibrėžtumu. Iš viso į neapibrėžtas NP buvo išversti 47 atvejai su *toks* (15,7%). Į šiuos atvejus įeina panašumą išreiškiančios neapibrėžtos NP kaip *toks* atitikmuo, 15 atvejų jis išverstas neapibrėžiamuoju artikeliu *a* (45 pavyzdys) ir 2 atvejais *some* (46 pavyzdys), kuris irgi atlieka neapibrėžiamąją funkciją. Taip pat rasti 36 atvejai, kai *toks* išverčiamas kitais demonstratyvais: *this, these, those, that*. Nors įprastai demonstratyvai yra siejami su apibrėžtumu ir tai galima matyti daugelyje rastų atvejų, pavyzdžiui (47) pavyzdyje verčiama anaforinio apibrėžtumo tipui priklausanti NP, kai kuriuose iš rastų atvejų demonstratyvas *this* nenurodo abiem pokalbio dalyviams žinomo referento. (48) pavyzdyje *toks* atitikmenį *this* galima būtų priskirti neapibrėžiamajai vartosenai.

(45) Kitą rytą parūdijęs gestapininkas, žemai nusilenkdamas, įleidžia į mūsų rūšį **tokį vokiečių** su blizgančiomis sagomis. Next morning, a creaky old Gestapo, bowing low, admits **a German** with shiny buttons into our basement.

(46) Čia yra **tokia nuomonė**, kad tamsta neatitinki, veblendavo koks nupiepelis, kad tamstos, vadinasi, praeitis. We have **some opinion** that you, mister, don't fit in here, some reprobate would mumble, your background, so to say.

(47) Paskui su didelėmis ceremonijomis karia jį, garsiu būgnu sušaukę visus lagerio piliečius į **tokį šaunų spektaklį**. Then he is hung, with great ceremony; and all the camp's citizens are summoned with loud drumbeats to witness **this glorious spectacle**.

(48) Turėjau **tokią baltą peleninę**... I had **this white ashtray**...

Įvardis *toks* gali atitikti ir anglų kalbos *so*, vartojamą su būdvardžiais (anglų kalboje jis vartojamas ir surieveiksmiais, tačiau čia lietuvių kalboje jis atitinka žodį *taip*). Tokiais atvejais *toks* atliekarieveiksminę funkciją (49 ir 50 pavyzdžiai).

(49) Aš jau sena, o tu dar **toks jaunas**. I'm already old, and you're still **so young**.

(50) *Rūkas toks tirštas ir standus, kad per pravirą langą pakabinę jo saują galėtų užsilipdyti ausis ir akis.*

The fog is so thick and stiff that if you grabbed a handful from an open window, you could use it to seal up your eyes and ears.

Kadangi, kaip jau minėta darbo metodo dalyje, įvairių žodžio *toks* formų tiek vertimo kalboje, tiek originaliuose tekstuose buvo rasta kur kas daugiau nei žodžio *such* atvejų VK ir OK, įdomu pasižiūrėti, kokius anglų kalbos žodžius ar frazes verčiant į lietuvių kalbą yra pasirenkamas įvardis *toks*. Rezultatai pateikiami lentelėje.

Lentelė 7. Angliški *toks* atitikmenys originalo kalboje

Angliški atitikmenys	Kiekis	%
<i>Such</i>	28	9,3
Panašumą išreiškiantys žodžiai (<i>like, of that kind, of that sort</i> ir pan.)	52	17,3
Demonstratyvai <i>this, these, those, that</i>	15	5
<i>The</i>	24	8
Posesyviniis įvardis	3	1
<i>A, some</i>	26	8,7
<i>So</i>	49	16,3
Intensyvumo žodis	5	1,7
NP su <i>toks</i> pakeista įvardžiu ar daiktavardžiu	39	13
Anglų kalbos NP, atitinkančioje NP su <i>toks</i> , nėra <i>toks</i> atitikmens	12	4
Kita	12	4
Perfrazuota kitaip	35	11,7
Iš viso	300	100

Vėlgi matyti, kad *toks* vertimo kalboje atitinka anglų kalbos žodžius bei frazes, daugiau ar mažiau sutampančias su tomis, kurios pasirenkamos ir verčiant žodį *toks* arba frazes su juo į lietuvių kalbą. Kaip ir vertimuose iš lietuvių kalbos į anglų, taip ir šioje tyrimo dalyje labiausiai kaip *toks* atitikmuo, be *such*, dominuoja įvairūs panašumą išreiškiantys žodžiai ar frazės – *like, of that kind* ir pan. (viso 17,3%). Taip pat rasta daug atvejų, kai įvardis *toks* atitinka OK prievoksmį *so* (16,3%). Šiais atvejais *toks* taip pat dažniausiai yra adverbialinis, bet rasta ir 14 adnominalinės vartosenos atvejų (51 pavyzdys). Tokiu atveju OK atitinkamą frazę būtų galima laisvai perfrazuoti su *such*, kaip duotajame pavyzdyje frazę *creatures so ravishing* pakeitus į *such ravishing creatures*, jos

reikšmė nepasikeistų. Rasti 5 atvejai, kai *toks* pasirenkamas verčiant AP su kitais intensifikuojamąją funkciją atliekančiais žodžiais (52 pavyzdys).

(51) *Creatures so ravishing that Luce knew instantly they were an army of angelic power, equal in size and number to the great black force behind Cam.* **Tokie žavingi padarai, kad Liusė iškart suprato, jog tai buvo angeliškos pajėgos, dydžiu ir skaičiumi atitinkančios <...>**

(52) *It had been way too long since Luce had felt this loved.* **Jau labai seniai Liusė nesijautė tokia mylima.**

Toks taip pat buvo pasirenkamas verčiant apibrėžtas NP su demonstratyvais arba artikeliu *the*. Įprastai tai buvo anaforinio apibrėžtumo frazės (53 pavyzdys), tačiau rasta ir atvejų, kai verčiamos NP su aiškinamaisiais modifikatoriais – (54) pavyzdyje be kilmininko konstrukcijos *of New York city* būtų sunku identifikuoti referentą. Taip pat ir deiktinio apibrėžtumo atvejų – (55) pavyzdyje nurodoma į pokalbio aplinkoje esantį objektą, čia anglų kalboje demonstratyvo nebūtų galima pakeisti apibrėžiamuoju artikeliu. Taip pat NP su *toks* 39 kartus buvo pasirinktas verčiant anaforinę funkciją atliekančius įvardžius (56 pavyzdys). Iš viso *toks* kaip atitikmuo buvo pasirinktas verčiant 49 apibrėžtas frazes (16,3 % visų atvejų, kai *toks* pasirodo vertimuose).

(53) *I can't pretend I hadn't thought of this possibility; but that isn't to say I'd ever believed it was the course my life would really take.* **Neapsimetinėsiu, jog nemąščiau apie tokią galimybę, bet taip pat negaliu sakyti, kad tikėjaisi savo gyvenimą pasuksianti tokia linkme.**

(54) *I knew nothing about the United States except what I'd seen in movies; I don't think I quite believed that the great buildings of New York City really existed.* **Apie Jungtines Valstijas nežinojau nieko, išskyrus tai, ką mačiau filmuose; net nesu tikra, ar tikėjau, jog tokie didžiuliai pastatai Niujorke iš tikrųjų egzistuoja.**

(55) *I'm telling you, I'm not going to win any races on this leg.* **Su tokia koja tavęs nepralensiu.**

(56) *And I don't have the best track record at explaining it to you.* **Neturiu didelės patirties aiškindamas tau tokius dalykus.**

Visgi *toks* buvo pasirenkamas ir verčiant neapibrėžtas NP (18,7% visų atvejų, tai *toks* pasirodo VK). Įprastai *toks* pasirenkamas verčiant NP, turinčias neapibrėžtą specifinį referentą (57 pavyzdys) arba priskiriant esinį kokiai nors klasei ar grupei (58 pavyzdys). Prie šių atvejų galima priskirti ir tuos, kai *toks* buvo pasirenkamas verčiant neapibrėžtas daugiskaitos formos NP (59 pavyzdys).

(57) "I can't go into the specifics on the phone, but we have **a situation** here that could potentially be extremely unfortunate for the bank." – Nenoriu telefonu pasakoti smulkmenų, bet susiklostė **tokia situacija**, kuri bankui galėtų būti itin nepalanki.

(58) A farthing, that was **a small copper coin**, looked something like a cent. – Fartingas buvo **tokia smulki moneta**, panaši į centą.

(59) There are a couple of **things**. – Porą **tokių dalykų**.

Apibendrinant gautus rezultatus, galima pasakyti, jog *toks* dažniausiai yra similiatyvo *such* ir kitų panašumą išreiškiančių anglų kalbos frazių atitikmuo ir išties gali būti siejamas su similiatyvų kategorija. Jis taip pat atlieka intensifikuojamąją, adverbialinę funkcijas, gali būti susijęs su apibrėžtumu (anafora, katafora, deikse) ir neapibrėžtumu. Kadangi *toks* vertimuose pasirodo kur kas daugiau atvejų, nei verčiant NP su similiatyvu *such*, galima daryti prielaidą, kad jis atlieka daugiau funkcijų nei jo anglų kalbos atitikmuo ir tolimesnėje tyrimo dalyje šios funkcijos aptariamos ir palyginamos.

4.2. Similiatyvo *toks* vartosenos tipai (pagal van der Auwera ir Sahoo 2015)

Van der Auweros ir Coussé (2016) tyrime išsiaiškinta, kad švedų *sådan* yra dažnesnis nei anglų *such* dėl to, kad jis dažniau vartojamas pronominaliai, o anglų *such* beveik visada vartojamas tik adnominaliai. Tokią prielaidą galima daryti ir pasižiūrėjus į šiame tyrime gautus duomenis – įvairios žodžio *toks* formos yra kur kas dažnesnės tiek OK, tiek VK nei žodis *such*. Šiai prielaidai patikrinti turėtų būti atlikas *such* ir *toks* vartojimo vienakalbiuose tekstynuose dažnumo tyrimas, tačiau vien šiame tyrime gauti kiekybiniai duomenys veikiausiai parodo, kad *toks* dažniau turi pronominalinę ir predikatyvinę vartoseną nei *such* ir kad jam būdingi ir kitokie vartosenos tipai. Pavyzdžiui, iš to, jog atitinka žodį *so*, aiškiai matyti prieveiksminė vartoseną. Toliau darbe aptariami įvairūs *toks* ir *such* vartosenos tipai, palyginamas jų dažnumas ir aptariamos žodžio *toks*

savybės pagal van der Auweros ir Sahoo (2015) pateiktą 34 *such* ypatybių sąrašą. Ypatybes autoriai skirsto pagal *such* vartosenos tipus: jie išskiria adnominalinę vartoseną, kai *such* užima poziciją prieš daiktavardį ir gali jį modifikuoti (*I like **such** books*, pavyzdys autorių, ibid. 2015: 143), predikatyvinę (***Such** is life*, pavyzdys autorių, ibid. 2015: 148), pronominalinę, kai *such* gali atlikti įvardžio funkciją (... *but **such** have yet to be reported*, pavyzdys autorių, ibid. 2015: 150), taip pat jie išskiria kitus antrinius vartosenos tipus, kurie aptariami vėliau šiame darbe, bei pristato morfologines *such* ypatybes. Van de Auwera ir Sahoo (2015) tyrimas nėra kiekybinis, tačiau, norint geriau iširti *toks* ir *such* skirtumus, pateikiama ir šiek tiek kiekybinės šio tyrimo informacijos, remiantis van der Auweros ir Coussé (2016) kontrastyviniu anglų *such* ir švedų *sådan* tyrimu.

4.2.1. Adnominalinė vartoseną

Ši vartoseną neabejotinai yra dažniausia žodžio *such* vartoseną, tai parodo jau minėti ankstesni tyrimai (van der Auweros ir Coussé (2016) tyrime iš 172 originaliuose angliškuose tekstuose rastų *such* atvejų 152 priskirtini adnominalinei vartosenai, ibid. 2016: 20) ir šio tyrimo medžiaga. Adnominalinė vartoseną taip pat yra būdingiausia žodžio *toks* vartoseną, tačiau, nors ir ryškiai dominuojanti, yra kiek retesnė. Skirtumas tarp šios vartosenos dažnumo toliau pateikiamas lentelėje.

Lentelė 8. Adnominalinės *such* ir *toks* vartosenos dažnumas (originalo ir vertimo kalbose).

	Adnominalinė vartoseną iš 300 atvejų	%
<i>Such</i> OK	262	87,3
<i>Such</i> VK	277	92,3
<i>Toks</i> OK	187	62,3
<i>Toks</i> VK	174	58

Adnominalinei *such* vartosenai, kuri siejama su būdvardžių, artikelių ir demonstratyvų vartoseną, van der Auwera ir Sahoo (2015) priskiria 13 atvejų, kurie toliau ir aptariami lyginant juos su *toks*. Pirmiausia, žodis *such*, taip pat kaip ir būdvardžiai, bet skirtingai nei artikkeliai ar demonstratyvai, gali įeiti į konstrukciją [(*all*) x N]_{NP} tik tada, kai daiktavardis yra neskaičiuojamasis arba yra daugiskaitos formos, pavyzdžiui: „*I like **all such French books***“ (van der Auwera, Sahoo 2015: 144). Iš (60) pavyzdžio matyti, kad lietuvių kalboje *toks* taip pat gali būti tokios konstrukcijos dalis, tačiau ji galima ir su vienaskaitos formos skaičiuojamaisiais daiktavardžiais (61 pavyzdys),

tiesa, ši vartoseną yra kur kas retesnė ir su ja buvo rasti vos keli atvejai *DLKT*. Tačiau jie įrodo, kad šiuo atveju *toks* vartoseną yra mažiau ribota.

(60) *Ar neturėtų visi tokie skandalai sulaukti teisinio įvertinimo? (DLKT)*

(61) *Todėl siūlau už visą tokį įstatymą nebalsuoti, nors jis iš tikrųjų buvo <...> (DLKT)*

Taip pat *such* į būdvardį (bet ne į artikelį ar demonstratyvą) panašus savo ypatybe, jog gali būti vartojamas konstrukcijoje [*each* x (ADJ) N]_{NP} (ibid. 2015: 148). Iš (62) pavyzdžio matyti, kad lietuvių kalbos *toks* irgi vartojamas tokioje konstrukcijoje, tačiau lietuvių kalboje, skirtingai nei anglų, šioje konstrukcijoje gali būti pavartotas ir demonstratyvas (63 pavyzdys).

(62) *He'd come to see a message in each such late history, a message and a warning, and so this tableau of the slain and the devoured did prove to be.*   *Jis jau buvo įpratęs matyti ženklą kiekvienoje tokioje pavėluotoje istorijoje, ženklą ir įspėjimą, tad šis nudobutų ir suėstų žmonių vaizdas tik dar kartą šitai patvirtino.*

(63) *<...> greitai prabėgtume visas veiklos sritis, nes kiekvienas tas žodis paliečia šimtus žmonių ir paliečia ištisas <...> (DLKT)*

Kita *such* priskiriama savybė ta, kad jis negali būti vartojamas [x x] konstrukcijoje, kuri yra būdinga tik būdvardžiams (*I like bad bad books*), tačiau negalima su artikeliais ar demonstratyvais (ibid. 2015: 148). *Toks* taip pat negali būti vartojamas tokioje konstrukcijoje, artimiausias atvejis jai būtų junginys *šioks toks*, į kurį įeina artimojo rodymo įvardis *šioks* ir neutralusis narys *toks*. Ši konstrukcija gali įgyti nekompozicinę reikšmę ‘koks nors, bet koks, koks pasitaiko’ (pagal *Lietuvių kalbos žodyną*), pagal tekstynę rastus pavyzdžius artimiausią anglų kalbos *some* (64 pavyzdys). *Šioks toks* taip pat vartojamas priskiriant daiktą tam tikrai kategorijai (65 pavyzdys).

(64) *So much for my chance to put some distance between us.*   *Taip man sekėsi nustatyti bent šiokią tokį atstumą tarp mūsų.*

(65) *Šnekėjimas – šioks toks bendravimas su pasauliu, o tėvas tenori bendrauti vien pats su savimi.*   *Speech is a type of interaction with the world, and father only wants to interact with himself.*

Tačiau viena iš *such* savybių yra ta, kad jis gali būti idiomatinės, nekompozicinės [x and x (ADJ) N]_{NP} konstrukcijos dalis, čia jo vartoseną nesutampa nei su būdvardžiais, nei su artikeliais ar demonstratyvais ir savo reikšmę prilyginama žodžiui *certain* (ibid. 2015: 144–145). Taip pat tokioje konstrukcijoje turi būti vartojamas daugiskaitos formos ar masės daiktavardis, čia autoriai pateikia

pavyzdį: „*In estimating the character of a great general, it is not sufficient to consider that he has overcome **such and such people, or overrun such and such countries***“ (ibid. 2015: 145). Nors lietuvių kalboje irgi galima tokia nekompozicinės reikšmės vartoseną, tačiau ji galima ir su skaičiuojamaisiais vienskaitos formos daiktavardžiais. Tokiu atveju vertime į anglų kalbą negali būti vartojama frazė *such and such* (66 pavyzdys). Taip pat ji galima ir su demonstratyvais (67 pavyzdys). *Such and such* taip pat galima ir kompozicinė vartoseną, kurią turi ir demonstratyvai, čia pateikiamas pavyzdys: „*He has overcome **these and these people***“ (ibid. 2015: 145). Tokią vartoseną turi tiek lietuvių *toks*, tiek demonstratyvai, tiesa, šių vartosenų skyrimas dažnai priklauso nuo pragmatikos – (68) pavyzdyje *tokios ir tokios* reikšmę būtų galima suprasti kaip nurodymą į konkrečias gamyklas ir čia būtų galima pakeisti *tokias* į demonstratyvą *tas*, tačiau galima šią reikšmę interpretuoti ir kaip nekompozicinę.

(66) *Ir tuose gestapo dokumentuose buvo parašyta: toks ir toks kalinys neatidėliojant turi būti pakartas!*   *And in those Gestapo documents it was written: 'This prisoner must be hung without delay!'*

(67) <...> *kai atlikėjai sako: aš nesuprantu to ir to kompozitoriaus muzikos, arba, aš nežinau, ką jis <...> (DLKT)*

(68) <...> *krovinių neatsiėmė tokios ir tokios gamyklos <...> (DLKT)*

Viena *such* savybių yra galėjimas būti pavartotam [x a (ADJ) N]_{NP} konstrukcijoje, tai nėra būdinga nei būdvardžiams, nei artikeliams, nei demonstratyvams (ibid. 2015: 148), tačiau ši savybė nepritaikoma įvardžiui *toks*, nes lietuvių kalboje nėra neapibrėžiamųjų artikelių. Šiuo atveju galima nebent paminėti, kad lietuvių *toks* gali būti vartojamas kaip neapibrėžtumo rodiklis kartu su skaitvardžiu *vienas* (69 pavyzdys). Kita su artikeliais susijusi *such* savybė yra negalėjimas būti pavartotam [a / the / this x (ADJ) N]_{NP} konstrukcijoje (ibid. 2015: 148). Ši ypatybė netinka lietuvių kalbai, nes joje nėra artikelių, tačiau lietuvių *toks* gali eiti kartu su demonstratyvais *šis* ar *tas* (70, 71 pavyzdžiai). Nors *such* įprastai negali eiti po apibrėžiamojo artikelio *the*, tačiau tai negalioja frazėse su aukščiausiojo laipsnio daiktavardžiu ir *such* yra galimas tokioje konstrukcijoje – [the best x N]_{NP} (ibid. 2015: 148). Lietuvių *toks* taip pat gali eiti po aukščiausiojo laipsnio būdvardžių (72 pavyzdys).

(69) *Gyveno toks vienas padarėlis... (DLKT)*

(70) *Tai kam tada tas toks formalus svarstymas, kuris taikytinas įstatymams <...> (DLKT)*

(71) <...> *jokia kita dalis nesusilaukė tokio pritarimo kaip šis toks paradoksalus mokymas. (DLKT)*

(72) <...> *turime geriausių tokių kūrinijų įrašus.* (DLKT)

Kita *such* savybė, būdinga ir lietuvių *toks*, yra tai, jog jis gali atlikti intensifikuojamąją arba identifikuojamąją funkcijas (ibid. 2015: 148). Toks dvilypumas nėra būdingas nei artikeliams, nei demonstratyvams, nei būdvardžiams (ibid. 2015: 147). *Toks* taip pat gali būti tiek intensifikatorius (73 pavyzdys), tiek identifikatorius (74 pavyzdys), tačiau kartais riba tarp šių vartosenos tipų yra neryški. (75) pavyzdyje NP su *toks / such* galima interpretuoti dviem būdais – arba kaip anaforiškai minimą sprendimą, arba kaip norėjimą pabrėžti sprendimo absurdiškumą. Tiesa, lietuvių *toks*, kaip ir švedų *sådan*, tačiau skirtingai nei anglų *such*, yra galima rekognicinė vartosena. Ekberg pateikia rekognicinio švedų *sådan* (sutrumpintai *sån*) pavyzdį (76) (Ekberg 2011a: 55), kuriame pašnekovas tarsi kviečiamas atpažinti referentą. Kontrastyvinėje šio tyrimo dalyje rasta vos pora rekognicinės vartosenos atvejų. (77) atvejis įdomus tuo, kad lietuvių kalbos OK daiktavardinę frazę su *toks* galima priskirti rekognicinei vartosenai – klausytojas kviečiamas prisiminti plakatą ir ant jo pavaizduotą pieštą koją, tačiau verčiant ją į anglų kalbą pasirenkamas nežymimasis artikkelis, kuriam negalima rekognicinė vartosena. (78) pavyzdį būtų galima priskirti tiems atvejams, kai riba tarp vartosenos tipų nėra ryški. Čia tarsi yra pristatomas naujas referentas ir galima sakyti, kad *toks* atlieka identifikuojamąją funkciją, tačiau tuo pačiu klausytojo tarsi teiraujamasi, ar yra apie jį girdėjęs, todėl šis atvejis primena rekognicinę vartoseną. Taip pat šiame pavyzdyje įdomu tai, kad *toks* vartojamas su tikriniu vardu ir ši vartosena matyti ir DLKT rastuose pavyzdžiuose (79). Šiuo aspektu lietuvių *toks* skiriasi nuo *such*, kuris negali būti vartojamas su tikriniais vardais anglų kalboje.

(73) *Šoferis apsidžiaugė, pagaliau suradęs tokį šmaikštų pašnekovą, parodė jam netoli savęs tuščią vietą.* *The bus driver rejoiced in having found such an agile person to converse with and showed the collegiate an empty seat near himself.*

(74) *Remdamasis tokiomis apklusomis, per keletą metų atrinkau pačius skaniausius vaisius vedančius papajų medžius.* *On the basis of such a survey, I pin-pointed the trees which produced the most delicious papaya and used those seeds to plant new trees.*

(75) *Atitokęs ėmė teirautis tokio absurdiško sprendimo priežasčių.* *He collected himself and began asking for the reasons behind such an absurd decision.*

(76) *har du sett den filmen om sån chokladfabrik?* ‘Ar matei tą filmą apie tokį šokolado fabriką?’

(77) <...> *pamenat sovietmečiu gatvėse kabojusį spalvotą plakatą „Rūkymui – ne“ su tokia piešta koja?“* (Remember the poster during Soviet times that said "Smoking: No" with **a leg** drawn on it?)

(78) *Kiek anksčiau Italijoje mūsų labai gražiai pasidarbavo toks Kazanova, viliuos, jog esate apie jį girdėjęs ar bent skaitęs.* Somewhat before his time, in Italy, **a certain Casanova** did some beautiful work for us, and I hope that you have heard, or at least read, of him.

(79) *Žinok, jų toks mąstymas iš tų visų, ateina tokia Karina, ateina tokia Ieva, ne Ieva, o Eglė.* (DLKT)

Kadangi anksčiau minėtose *toks* vertimo alternatyvose matyti, kad NP su *toks* gali būti verčiama į NP su apibrėžiamuoju artikeliu *the*, demonstratyvais ir neapibrėžiamaisiais artikeliais *a / an*, galima teigti, kad lietuvių įvardžiui *toks* būdinga ir kita *such* ypatybė – į jo reikšmę įeina ir apibrėžtumas, ir neapibrėžtumas (van der Auwera, Sahoo 2015: 148). Verčiant iš anglų kalbos į lietuvių, *toks* kartais buvo pasirenkamas kaip žymimojo artikelio arba demonstratyvo atitikmuo verčiant anaforiniam (80 pavyzdys) apibrėžtumo tipui priskirtinas NP, apibrėžtas frazes su aiškinamaisiais modifikatoriais (81 pavyzdys), tačiau, kaip iliustruota (55) pavyzdyje, jam būdinga ir deiktinė vartoseną. *Toks* taip pat gali atlikti ir nežymimojo artikelio funkcijas, tai galima matyti iš prieš tai tyrime minėtų atvejų, kai jis buvo pasirenkamas verčiant neapibrėžtas referentines NP su neapibrėžiamuoju artikeliu arba neapibrėžiamosios vartosenos *this* iš anglų kalbos.

(80) *A mouse who wishes to fool the cat doesn't simply scamper out of its hole when it feels the slightest urge.* *Pelė, trokštanti apgauti katiną, paprastai neskuba išlįsti iš savo urvo, vien tik pajutusi tokį norą.*

(81) *Why can't you just tell me the things I want to know, such as when you're coming back to Gion?* *Kodėl paprasčiausiai negali pasakyti man tokių dalykų, kokius norėčiau žinoti, na, kad ir kada ruošiesi grįžti į Gijoną?*

Kitos adnominalinio *such* savybės susijusios su sintakse. Nuo būdvardžių, artikelių ir demonstratyvų *such* skiriasi tuo, kad gali būti vartojamas su trijų tipų klauzomis. Viena jų – koreliatyvinė finitinė klauza, kuri prasideda žodžiu *as* (ibid. 2015: 148). Tokį atvejį ir lietuvišką jo atitikmenį galima matyti (82) pavyzdyje. Čia žodį *as* atitinka lietuviškas *koks*, kuris yra artimas *toks* ir atitinka prieš tai darbe minėtą lotynų kalbos koreliatyvinių sakinių sistemą. Kita sintaksinė *such*

savybė – jis gali būti vartojamas koreliatyvinėse finitinėse klauzose, kurios prasideda *that* (ibid. 2015: 148). Su tokio tipo klauzomis vartojamas ir lietuviškasis atitikmuo (83 pavyzdys), čia *that* atitinka *kad* arba *jog*. Paskutinė adnominalinės vartosenos *such* savybė, kurią išskiria van der Auwera ir Sahoo, yra *such* vartojimas ir galėjimas būti pavartotam koreliatyvinėje NP, kuri prasideda *as* (ibid. 2015: 148). Šią savybę galima priskirti ir lietuvių *toks*, čia žodžio *as* atitikmuo yra *kaip* (84 pavyzdys).

(82) *You could not create **such a world as you have just described.*** – *Neįmanoma sukurti **tokio pasaulio, kokį jūs dabar pavaizdavot.***

(83) *The door was hit with **such force that it swung clean off its hinges and with a deafening crash landed flat on the floor.*** *Į duris spirta su **tokia jėga, kad jos nusprūdo nuo vryių ir padrioksėjo ant grindų.***

(84) *The Middle, so long as it was struggling for power, had always made use of **such terms as freedom, justice, and fraternity.*** *Vidurinieji, kovodami dėl valdžios, visada naudodavosi **tokiais žodžiais kaip "laisvė", "teisingumas" ir "brolybė".***

Kalbant apie šį vartosenos tipą, įdomu pabrėžti vieną *toks* ir *such* skirtumą. Lietuvių kalboje adnominalinis *toks* gali būti nukeltas po pažymimojo žodžio. Tokia žodžių tvarka yra žymėta (85 ir 86 pavyzdžiai). Tiesa, ši vartoseną nėra dažna, VK rastas tik vienas jos atvejis, o OK – 4.

(85) *<...> nes partijos moterys niekada nesikvėpina, net **minties tokios** neturi.* *<...> because no woman of the Party ever used scent, or could be imagined as doing so.*

(86) *<...> bet tai buvo **vienintelis atsitikimas toks** visoje lagerio istorijoje.* *This was **one of the very few successful escapes** in the history of Stutthof Camp.*

Visų van der Auweros ir Sahoo pateiktų *such* ypatybių apibendrinimą ir jų sąsają su lietuviškuoju atitikmeniu *toks* galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje. Ženklu „+“ lentelėje žymimos ypatybės, kurios sutampa, ženklas „–“ reiškia, kad ypatybė nesutampa. Ypatybė gali nesutapti dėl platesnės *toks* vartosenos. Pavyzdžiui, kalbant apie pirmąją ypatybę, *toks* vartojamas [(all) x N]_{NP} konstrukcijoje, bet tokiu atveju lietuvių kalboje galima ir skaičiuojamo daiktavardžio vienaskaitos forma. Taip pat ypatybė gali nesutapti dėl struktūrinių kalbų skirtumų. Pavyzdžiui, *toks* nevartojamas [x a (ADJ) N]_{NP} konstrukcijoje, nes lietuvių kalboje nėra nežymimojo artikelio. Tą

patį galima pasakyti ir apie aštuntąją ypatybę – nors *toks* ir galimas su aukščiausiojo laipsnio būdvardžiais, tačiau ypatybė neatitinka, nes lietuvių kalboje nėra žymimojo artikelio.

Lentelė 9. Adnominalinio *such* ypatybės ir jų palyginimas su lietuvių *toks*.

	<i>Such</i> ypatybės	<i>Toks</i>
1	galima [(<i>all</i>) x N] _{NP} konstrukcija, bet tik kai N yra neskaičiuojamais ar daugiskaitos formos	–
2	galima [<i>each</i> x (ADJ) N] _{NP} konstrukcija	+
3	negalima [x x] konstrukcija	+
4	galima nekompozicinė [x <i>and</i> x (ADJ) N] _{NP} konstrukcija	+
5	galima kompozicinė [x <i>and</i> x (ADJ) N] _{NP} konstrukcija	+
6	galima [x <i>a</i> (ADJ) N] _{NP} konstrukcija	–
7	negalima [<i>a / the / this</i> x (ADJ) N] _{NP} konstrukcija	–
8	galima [<i>the best</i> x N] _{NP} konstrukcija	–
9	gali atlikti intensifikatoriaus ir identifikatoriaus funkcijas	+
10	reikšmė susijusi su (ne)apibrėžtumu ir anafora bei katafora	+
11	gali būti lydimas finitinės koreliatyvinės klauzos, prasidedančios <i>as</i>	+
12	gali būti lydimas finitinės koreliatyvinės klauzos, prasidedančios <i>that</i>	+
13	gali būti lydimas koreliatyvinės NP, prasidedančio <i>as</i>	+

Iš apibendrintų duomenų matyti, kad lietuvių *toks* visiškai atitinka 9 iš 13 similiatyvo *such* adnominalinės vartosenos ypatybių. Čia similiatyvų kontekste galima palyginti ir su olandų *zulk*, kuris atitinka 11 ypatybių. Olandų kalba yra artikelinė ir dėl to sutampa kai kurios *such* ir *zulk* ypatybės, kurios nėra pritaikomos lietuvių kalbai. Įdomu tai, kad lietuvių kalba, nors neturi artikelių, šių ypatybių atžvilgiu yra panaši į anglų. Taip pat iš šiame poskyryje aptartų pavyzdžių matyti ir keli skirtumai – adnominalinis *toks*, skirtingai nei *such* gali užimti poziciją po pažymimojo žodžio (ši skirtumą lemia morfosintaksiniai kalbų skirtumai), būti vartojamas su tikriniais vardais pirmą kartą pristatant neapibrėžtą specifinį referentą bei jam galima rekognicinė vartosena, kuo *toks* yra panašesnis į švedų similiatyvą *sådan*. Taip pat iš kelių pateiktų pavyzdžių matyti glaudesnis *toks* ryšis su kitais demonstratyvais palyginti su anglų *such*, tačiau šiai temai išnagrinėti reikėtų atskiro tyrimo. Žinoma, galima atrasti ir daugiau *toks* ir *such* adnominalinės vartosenos ypatybių ir jas palyginti, tačiau iš van der Auweros ir Sahoo pateiktų *such* ypatybių ir jų atitikimo su lietuvių *toks* galima daryti išvadą, kad šie skirtingų kalbų žodžiai yra panašūs.

4.2.2. Predikatyvinė vartosena

Viena žodžio *such* savybių ta, kad jis turi predikatyvinę vartoseną ir tuo yra panašus į būdvardį, tačiau skiriasi nuo artikelių *bei*, *pasak van der Auweros* ir *Sahoo*, veikiausiai ir nuo demonstratyvų (ibid. 2015: 148). Predikatyvinę vartoseną turi ir lietuvių *toks* ir toliau apžvelgiama, kuo jis šiuo požiūriu panašus į *such* ir kuo nuo jo skiriasi. Pirmiausia, šioks toks skirtumas matomas jau pasižiūrėjus į šios vartosenos dažnumą (lentelė 10). Lietuvių *toks* predikatyvinė vartosena 2–3 kartus dažnesnė negu anglų *such*. Šis aspektas įdomus, nes minėtuose ankstesniuose tyrimuose apie similitatyvą *such* neužsimenama apie jo predikatyvinės vartosenos dažnumą. Šiame tyrime anglų kalboje predikatyvinę funkciją atliekantis *such* pasirodė esąs retesnis originaliuose tekstuose ir dažnesnis vertimuose, o lietuvių kalbos duomenys parodė, kad predikatyvinis *toks* yra kur kas dažnesnis originaliuose tekstuose.

Lentelė 10. Predikatyvinės *such* ir *toks* vartosenos dažnumas (originalo ir vertimo kalbose)

	Predikatyvinė vartosena iš 300 atvejų	%
<i>Such</i> OK	7	2,3
<i>Such</i> VK	10	3,3
<i>Toks</i> OK	35	11,7
<i>Toks</i> VK	22	7,3

Viena iš predikatyvinio *such* savybių yra ta, jog eidamas vienas jis gali būti tik klauzos pradžioje, tuo ši vartosena skiriasi nuo predikatyvinės būdvardžių vartosenos, kurie nebūtinai turi eiti klauzos pradžioje (ibid. 2015: 149). Tokios vartosenos atvejį galima matyti (87) pavyzdyje. Iš jo bei (88) pavyzdžio matyti, kad lietuvių kalbos įvardžiui *toks* taip pat tinka ši savybė, tačiau jis gali būti vartojamas ir klauzos pabaigoje. Toks atvejis iliustruojamas (89) pavyzdyje, čia *toks* vartojamas norint su juo susieti postpoziciškai vartojamus teksto elementus.

(87) *Such* was the exalted nature of his mission, and of his ambition. Beethoven.   Tad *tokia* buvo jo kilni misija ir jo aukšti siekiai – Bethovenas.

(88) *Tokia* ir yra mūsų buvimo prasmė.   *Such* is the meaning of our being.

(89) *Gerbiamasis pirmininke, pirmas klausimas yra toks. Dėl Armėnijos pozicijos. (DLKT)*

Jeigu predikatyvinis *such* eina po veiksmažodžio, tuomet jis turi būti lydimas tam tikrų gramatinių elementų. Tai gali būti vadinamoji *that* klauza (ibid. 2015: 149). Tokį atvejį galima matyti (90) pavyzdyje, tačiau nei *ParaCorp_{A→LT}*, nei *ParaCorp_{LT→A}* tekstyno dalyje atsitiktiniu atrankos būdu gautuose rezultatuose nebuvo rasta nei vieno atvejo, kai *such* ir *toks* būtų vienas kito atitikmenys tokio tipo sakiniuose. Visgi tokio tipo klauzos lietuvišką atitikmenį galima matyti (91) pavyzdyje. Taip pat predikatyvinis *such* gali būti lydimas žodžio *as* ir veiksmažodžio bendraties su *to*, čia van der Auwera ir Sahoo pateikia pavyzdį: „*The noise was **such as to make it impossible to hear anything***“ (ibid. 2015: 149), tačiau ši savybė nebūdinga žodžiui *toks*. Predikatyvinis *such* taip pat gali būti postnominalinis, tokiu atveju jis lydimas *that* frazės, kurios reikšmė yra ‘that are x that’, čia autoriai pateikia pavyzdį: „*Find three numbers **such that the sum of the first two numbers is equal to...***“ (ibid. 2015: 149). Tyrime buvo rastas vienas tokio atvejo pavyzdys (92), tačiau jis nebuvo išverstas pasirenkant žodį *toks* ir vargu, ar, išvertus šiuos sakinius pažodžiui ir *such* pakeitus į *toks*, jis atliktų predikatyvinę funkciją.

(90) *The pain of sitting on the narrow bench was **such that often he got up and walked about, unreproved by the telescreen.***   *Nuo sėdėjimo ant siauro suolo visą ją maudė, tad vis turėdavo atsistoti ir pavaikščioti. Ekranas netrukdė.*

(91) *Paprastai kalbant, džiazo ir semiotikos ryšys yra **toks, kad** kiekviena nata, kiekvienas akordas <...> (DLKT)*

(92) *"Actually, I believe he used **blood such that the police would follow certain forensic procedures.**"*   – *Tiesą sakant, aš manau, kad jis pasinaudojo krauju galvodamas apie policijos medicininę ekspertizę.*

Predikatyvinę funkciją atliekantis *such* taip pat gali būti vartojamas *x as it is* tipo frazėje (ibid. 2015: 149). Šią savybę turi ir predikatyvinis *toks* (93 pavyzdys). Ši *such* ypatybė būdinga ir būdvardžiams, kas nebūdinga lietuvių kalbai, tačiau tokio tipo frazei galima ir kita, nuvertinamoji reikšmė (angl. *depreciatory meaning*), čia van der Auwera ir Sahoo pateikia pavyzdį: „*The food, **such as it is, will be prepared by the nurses.***“ Tokia savybė priskirtina ir lietuvių kalbos *toks* (94 pavyzdys).

(93) *Tikroji piramidė tėra viena ir yra **tokia, kokio yra.***   *The real pyramid is the only one and it is **such as it is.***

(94) <...> *ir staiga pajuto, kad pats akmuo, toks koks jis yra, kelia jam pasišlykštėjimą.* (DLKT)

Kalbant apie kitokias predikatyvinio *toks* savybes, galima paminėti, kad po jo dažnai vartojama klauza, prasidedanti žodžiu *kaip* (95 ir 96 pavyzdžiai). Taip pat galima ir predikatyvinė *toks ir toks* tipo frazė (97 pavyzdys). Įdomi predikatyvinė *toks* vartoseną būdinga tokio tipo klausimams, kaip: „*Kas tu toks?*“, tačiau ji plačiau bus aptariama 4.2.4 skyrelyje.

(95) *Visi buvo tokie, kaip aš.* *They were all like me.*

(96) *"Haven't I just said I'm not like other men?" he growled.* *– Argi aš tik ką nepaaiškinau, jog nesu toks, kaip kiti vyrai, – suurzgė jis.*

(97) *Turite tvirtai žinoti: "Aš esu toks ir toks, o šitoks aš nesu"* (DLKT)

Apibendrintą predikatyvinio *such* savybių sąrašą galima matyti žemiau pateiktoje lentelėje. Iš jos matyti, kad, nors predikatyvinis *toks* ir skiriasi nuo *such*, jie vis tiek turi ir panašumų. Įdomu tai, kad *toks* šiomis savybėmis panašesnis į *such* nei anglų kalbai artimesnės olandų *zulk*, kuris išvis neturi predikatyvinės vartosenos (ibid. 2015: 158).

Lentelė 11. Predikatyvinio *such* ypatybės ir jų palyginimas su lietuvių *toks*

	<i>Such</i> ypatybės	<i>Toks</i>
14	turi predikatyvinę vartoseną	+
15	eidamas predikatyvu vienas, bei daiktavardžio, gali būti tik klauzos pradžioje	–
16	eidamas predikatyvu pozicijoje po veiksmazodžio yra lydimas <i>that</i> klauzos	+
17	... arba <i>as to</i> + bendraties	–
18	... arba postnominalinės <i>x that</i> frazės, kurios reikšmė ‘that are x that’	–
19	... arba <i>x as it is</i> tipo frazėje	+
20	... arba su nuvertinamąja reikšme	+

Predikatyvinės vartosenos atžvilgiu *toks* atitinka 4 iš 7 anglų *such* ypatybių. *Toks* taip pat turi ir kitų šios vartosenos ypatybių, kurios skiriasi nuo anglų kalbos, pavyzdžiui, jis gali eiti klauzos pabaigoje, tačiau ši tyrimo dalis vėlgi parodo, kad *toks* ir *such* yra panašūs ir yra pagrindo juos lyginti.

4.2.3. Pronominalinė vartoseną

Dar viena galima similitatyvų vartoseną yra pronominalinė, tuo jie primena demonstratyvus, tačiau skiriasi nuo būdvardžių ir artikkelų. Visgi *such* pronominalinė vartoseną yra labai ribota (ibid. 2015: 150). Ji taip pat yra reta, tai galima matyti ir iš anksčiau minėto van der Auweros ir Coussé tyrimo, kuris parodė, koks retas yra pronominalinis *such* palyginus su švedų *sådan*, ir iš kiekybinių šio tyrimo rezultatų (lentelė 12).

Lentelė 12. Pronominalinės *such* ir *toks* vartosenos dažnumas (originalo ir vertimo kalbose)

	Pronominalinė vartoseną iš 300 atvejų	%
<i>Such</i> OK	0	0
<i>Such</i> VK	2	0,7
<i>Toks</i> OK	22	7,3
<i>Toks</i> VK	14	4,7

Kadangi kontrastyvinėje tyrimo dalyje beveik nerasta pronominalinės vartosenos *such*, jai būdingas savybes palyginti su lietuvių *toks* galima vadovaujantis van der Auweros ir Sahoo pateiktais pavyzdžiais. Pirmiausia, žodis *such*, kaip ir demonstratyvas, gali turėti pronominalinę vartoseną: „... *but such have yet to be reported*“, tačiau jis gali eiti tik subjektu ir gali būti lydimas *and such*, pavyzdžiui: „... *but such and such have yet to be reported*“ (ibid. 2015: 150). Čia žodį *such* būtų galima pakeisti demonstratyvais *these* ar *those*. Žodis *toks* taip pat neabejotinai turi pronominalinę vartoseną (98 pavyzdys), ji atitinkamai galima ir frazėje *toks ir toks* (99 pavyzdys), tačiau pronominalinis *toks* gali būti ne tik subjektas (100 pavyzdys). Pronominalinės vartosenos atžvilgiu *toks* kur kas labiau primena švedų kalbos *sådan*, kuris taip pat nebūtinai užima subjekto poziciją ir savo vartoseną primena būdvardžius (101) (pavyzdys paimtas iš van der Auweros ir Coussé, 2016). Sintaksinės pozicijos (subjekto ar objekto) ribojimai taip pat netaikomi ir pronominaliniam olandų *zulk* (van der Auwera, Sahoo 2015: 159).

(98) *Toks negali žengti Keliu, ačiū Dievui, negali būti ir Jų šnipas: bet kokioje draugijoje daugiausia šnekantis.*   *Someone like that can't walk The Way, thank God, he can't be Their spy, either: in whatever company, he's the one that talks the most.*

(99) <...> *tris valdžios rūšis, tokių ir tokių metų ekonominę nuosmukį, o tokių ir tokių ekonominę depresiją. (DLKT)*

(100) *Ir iškart užspigino nežemiškas speigas. Tokio neprisiminė nė vienas iš dvidešimt šešių vyrų – netgi tie, kurie čia žiemojo nebe pirmąmet.* <...> *Not one of the twenty-six men could remember **such a freeze** – not even those who had wintered here before.*

(101) *En sån skulle man haft när man var grabb. (SW1)4* *One should have had one of these when one was a boy. (SW1T)*

Kita pronominalinio *such* ypatybė, kurios neturi demonstratyvai, yra ta, jog frazėje *and such* turi nekompozicinę reikšmę ‘and such things’, pavyzdžiui: „*There you can buy bags, wallets, **and such***“ (ibid. 2015: 151). Ši savybė nėra būdinga lietuvių kalbos *toks*, tačiau į *such* jis panašus kita savybe – nekompozicine pronominalinio *x-and-x* reikšme: „*Yoga is great, I know; **such and such** told me about it but I can’t touch my feet*“ (ibid. 2015: 151), tą galima matyti lietuvių kalbos pavyzdyje:

(102) *Todėl pas jus taip ir sako telefonu: čia trukdo **toks ir toks***

Toliau lentelėje pateikiamas apibendrintas pronominalinio *such* savybių sąrašas ir jų palyginimas su lietuvių *toks*.

Lentelė 13. Pronominalinio *such* ypatybės ir jų palyginimas su lietuvių *toks*

	<i>Such</i> ypatybės	<i>Toks</i>
21	eidamas vienas <i>such</i> gali būti vartojamas kaip daiktavardiškasis įvardis	+
22	bet tik kaip subjektas, galimai lydimas <i>and such</i>	–
23	gali būti nekompozicinėje frazėje <i>and such</i> , kurios reikšmė ‘and such things’	–
24	gali būti vartojamas nekompozicinėje pronominalinėje konstrukcijoje <i>x-and-x</i>	+

Iš aptartų rezultatų matyti, kad pronominalinis *toks* į pronominalinį *such* panašus 2 bruožais. Visgi *toks*, skirtingai nei *such*, gali užimti objekto poziciją, tačiau jis negali būti nekompozicinėje frazėje *and such*, kurios reikšmė ‘and such things’. Visgi pronominalinis *toks* yra kur kas dažnesnis ir savo sintaksinės pozicijos atžvilgiu turi daugiau panašumų su švedų ar olandų kalbomis.

4.2.4. Kitos vartosenos

Išskirdami dalį likusių *such* savybių, van der Auwera ir Sahoo priskiria jas antraeiliams vartosenos tipams (*minor uses*), tačiau iš tyrimo rezultatų matyti, kad kai kurie šios vartosenos tipai yra gan dažni ir todėl šiame darbe priskiriami tiesiog kitai, o ne antraeilei ar šalutinei vartosenai.

Pirmiausia, autoriai išskiria nominalinę *such* vartoseną, kuri galima, kai jis eina po kvantifikatoriaus (103 pavyzdys) (ibid. 2015: 153). *Toks* taip pat turi nominalinę vartoseną po kvantifikatoriaus (104 pavyzdys). *Such* taip pat gali lydėti žodį *none* (105 pavyzdys). Nei *ParaCorpA* → *LT* → *A* tekstyne, nei *DLKT* ar internetinėje paieškoje nebuvo rasta pavyzdžių su nominalinės vartosenos *none such* atitikmeniu, tačiau (105) pavyzdį būtų galima išversti į lietuvių kalbą su žodžiu *joks*: „... bet apie **jokius tokius** dar nereikia pranešti“.

(103) ... but **many such** have yet to be reported

(104) *Andriukas norėjo paklausti, ar daug tokių dar laksto ties kitų miestelių stogais, <...>*
(*DLKT*)

(105) ... but **none such** have / has yet to be reported

Kita vartoseną yra vadinamoji depiktyvinė vartoseną (angl. *depictive use*). Ji yra būdinga būdvardžiams, kaip sakinyje „*I like it raw / (*such)*“, bet galima su junginiu *as such*, čia van der Auwera ir Sahoo pateikia pavyzdį: „*I like it as such*“ (van der Auwera, Sahoo 2015: 152). Tokios vartosenos atvejų kontrastyvinėje tyrimo dalyje nerasta, tačiau lietuviškų jos atitikmenų rasta *DLKT*. Iš (106) pavyzdžio matyti, kad *toks* taip pat būdinga depiktyvinė vartoseną ir ji čia artima būdvardžiams. Duotajame pavyzdyje būtų galima žodį *tokį* pakeisti būdvardžiu, tačiau negalima pakeisti demonstratyvu.

(106) *O paskui įprato jį tokį matyti...* (*DLKT*)

Kita savybė – postnominalinis *such as* turi reikšmę ‘like’ (ibid. 2015: 152). Ši vartoseną pasirodė ganėtinai dažna palyginti su predikatyvine ar pronominaline vartoseną: rasti 25 atvejai anglų kalbos originaliuose tekstuose ir 10 atvejų vertimo kalboje. Iš OK tokie atvejai buvo verčiami prieš tai minėtais *pavyzdžiui* ar *tarkime*, tačiau ši vartoseną galima ir su *toks* (107 pavyzdys). VK ši vartoseną taip pat pasirodė verčiant žodį *pavyzdžiui* arba, kiek rečiau, frazes su *toks*. Lietuvių kalbos OK rastas 1 atvejis, o VK rasti 9 tokios vartosenos atvejai. (108) ir (109) pavyzdžiai vėlgi parodo postnominalinio *toks kaip* atitikimą tiek su postnominaliniu *such as*, tiek su *like*.

(107) *Certain of our present-day adjectives, such as good, strong, big, black, soft, were retained, but their total number was very small.* Kai kurie šių dienų būdvardžiai, tokie kaip juodas, minkštas, didelis, geras išliko, bet jų gerokai sumažėjo.

(108) <...> o gal todėl, kad juokas – **dirgiklis, toks kaip čiaudulys**, jeigu nenusičiaudėsi, jausiesi bjauriai, kutens iš vidaus. <...> or maybe because laughter is **something to annoy, like a cough**; if you don't cough, you'll feel terrible, it will tickle you from the inside.

(109) Happily **the worst jobs, such as cleaning the toilets**, were the responsibility of one of the elderly maids. **Blogiausi darbai, tokie kaip tualetų valymas**, atitekdavo vyriausiai tarnaitei.

Kita *such* savybė, kuria jis skiriasi nuo *toks*, yra tai, jog šis anglų kalbos similiatyvas neturi adverbialinės vartosenos. Ši vartoseną galima tiek lietuvių *toks*, tiek, pavyzdžiui, švedų *sådan*, vokiečių *so* ar lenkų *tak*. Tiesa, anglų kalboje šios vartosenos nebuvimu *such* skiriasi nuo demonstratyvo *this* arba *that* (110 pavyzdys), o lietuvių kalboje atvirkščiai – adverbialinio *toks* negalima pakeisti demonstratyvais *šis* ar *tas*, nebent įvardžiu *taip*. Adverbialinės *toks* vartosenos atvejai sudarė gan didelę empirinės medžiagos dalį – VK tekstuose jų rasta viso 67, o OK – 44. Tiek OK, tiek VK adverbialinis *toks* dažniausiai atitinka anglų kalbos *so* (111 pavyzdys), tačiau jis taip pat gali būti pasirenkamas perfrazuojant NP su intensifikuojamąją funkciją atliekančiu *such* (112 pavyzdys). Taip pat kai būdvardinę frazę su adverbialiniu *toks* lydi žodis *kaip*, jis turi reikšmę ‘like’ (113 pavyzdys) arba gali būti anglų kalbos palyginamosios frazės *as ADJ as* atitikmuo (114 pavyzdys).

(110) *My patience isn't that perfect.* *Mano kantrybė nėra tokia tobula.*

(111) *The whole world had felt so right, so harmonious, so safe.* *Visas pasaulis atrodė toks gražus, harmoningas ir saugus.*

(112) *He was such a reserved man, I wouldn't have been surprised if he'd refused to mention it at all.* *Jis toks užsidaręs, kad net nebūčiau nustebusi, jeigu jis visai nieko nebūtų paminėjęs.*

(113) *There's always a risk for humans to be around the cold ones, even if they're civilized like this clan was.* *Žmonėms visuomet pavojinga būti šalia šaltųjų, net jei jie tokie civilizuoti, kaip anas būrys.*

(114) *I tried to keep as cool as he was.*

Bandžiau dėtis tokia rami, kaip jis.

Toliau lentelėje pateikiamos kitų vartosenos tipų *such* ypatybės ir jų palyginimas su *toks*. Iš jų matyti, kad trimis bruožais *toks* vėlgi primena anglų *such*. Vienas didesnių skirtumų, nulemiantis kur kas didesnę *toks* vartojimo dažnumą, palyginus jį su *such*, yra adverbialinė jo vartosena. Šie du žodžiai taip pat išsiskiria 27 ir 28 savybėmis – depiktyvinės funkcijos raiška, tačiau jie bent yra panašūs tuo, jog abu šią funkciją turi.

Lentelė 14. Kitos *such* vartosenos ir jų palyginimas su lietuvių *toks*

	<i>Such</i> ypatybės	<i>Toks</i>
25	galima nominalinė vartosena, kai <i>such</i> lydi kvantifikatorių	+
26	<i>such</i> gali lydėti <i>none</i>	+
27	eidamas vienas <i>such</i> neturi depiktyvinės vartosenos	–
28	<i>as such</i> turi depiktyvinę vartoseną	–
29	postnominalinis <i>such as</i> turi reikšmę ‘like’	+
30	negalima adverbialinė vartosena	–

Šioje tyrimo dalyje dar verta apžvelgti kitus *toks* vartosenos tipus, nepamiršus van der Auweros ir Sahoo tyrime apie similiatyvą *such*, bet galbūt artimus kitoms kalboms. Vienas jų yra *toks* nurodymas į pirmojo ir antrojo asmens referentus. Naujausiame savo tyrime apie similiatyvus van der Auwera ir Sahoo (2018) aptaria vadinamuosius asmeninius similiatyvus, būdingus sanskritui ar, pavyzdžiui, kanadų bei telugų kalboms (van der Auwera, Sahoo 2018: 11). Tiesa, šiose kalbose nurodymas į asmenį pasireiškia skirtingomis similiatyvo formomis ir gali būti priskirtas prie morfologinių ypatybių. Lietuvių kalboje žodis *toks* gali būti vartojamas kartu su papildiniu einančiais asmeniniais įvardžiais. Rasti keli pavyzdžiai su pirmo ir antro asmens įvardžiais – (115) ir (116). Rastas ir vienas įdomus atvejis, kai *toks* nurodo ir į vardinko linksnio asmeninį įvardį (117 pavyzdys), tačiau šitoks žodžio *toks* vartosenos variantas nėra norminis, bet galbūt šiame pavyzdyje pateikta identifikuojamoji vartosena po truputį plinta šnekamojoje kalboje, tai būtų galima ištirti kitame tyrime.

(115) *Esu šiek tiek pašėlęs ir su **tokiu manim** reikėtų susitaikyti.* (Benediktas Vanagas, pavyzdys iš www.15min.lt)

(116) *Aštrios Vaido Baumilos kritikos strėlės: **tokių jūsų** matyti niekas nenori.* (pavyzdys iš www.tv3.lt)

(117) *Kodėl tu toks aš?* (atlikėjo BA dainos pavadinimas, pavyzdys iš <https://benasaleks.bandcamp.com/track/kod-l-tu-toks-a-2>)

Taip pat galima išskirti ir atskirą kategoriją, būdingą žodžiui *toks* – įvardines samplaikas (angl. *pronominal clusters*). Į šią kategoriją įeina *toks* samplaika su žodžiu *kažkas* junginyje *kažkas tokio* (118 pavyzdys), kuri turi reikšmę ‘kažkas panašaus’, tai galima matyti ir angliškame pateikto pavyzdžio atitikmenyje. Įdomu tai, kad panašią samplaiką galima matyti ir švedų kalboje su similitatyvu *sådan* (119 pavyzdys), nors su anglų *such* ji būtų negalima. Pateiktame pavyzdyje *något sådant* į lietuvių kalbą pažodžiui būtų galima išversti kaip *kažką tokio*, tačiau nebūtų galima angliškai pasakyti *something such*. Taip pat šiai kategorijai galima priskirti junginį *nieko tokio*, galintį turėti reikšmę ‘nieko panašaus’ (120 pavyzdys) arba nekompozicinę reikšmę, skirtą sureaguoti į atsiprašymą (121 pavyzdys). Taip pat prie įvardinių samplaikų galima priskirti prieš tai darbe minėtą junginį *šioks toks*, turintį reikšmę ‘tam tikras’, jis buvo pasirenkamas verčiant žodį *some* (122 pavyzdys), o į anglų kalbą verčiamas į neapibrėžtą NP (123 pavyzdys), kas parodo, jog *šioks toks* reikšmė susijusi su neapibrėžtumu.

(118) *Not in a bad way, just to calm someone down, that kind of thing.*   *Ne blogąja prasme, tik norėdamas nuraminti kitus, kažkas tokio.*

(119) *Det är vidrigt av dig att säga något sådant.* (MS1)   *It is disgusting of you to say something like that.* (MS1T)

(120) *He couldn't seem to think of anything that would be useful in an exam.*   *Neatėjo į galvą nieko tokio, kas galėtų praversti per kokį nors egzaminą.*

(121) *“It's nothing, Bella,” Edward told me quietly.*   **Nieko tokio**, Bela, – tyliai atsakė man Edvardas.

(122) *So much for my chance to put some distance between us.*   *Taip man sekėsi nustatyti bent šiokį tokį atstumą tarp mūsų.*

(123) *Kas be ko, – šiokio tokio paskatinimo mušeikom vis dėlto buvo.*   *Any way you look at it, there was an incentive for the thugs.*

Galima paminėti ir *toks* samplaiką su žodžiu *kas*, kuri vartojama klausimuose ir atlieka predikatyvinę funkciją:

(124) *Mrs. Kishino, who is she?*

Ponia Kišino, kas ji tokia?

(125) *Jis pastebėjo mane, jo akyse švystelėjo
liktarnos liežuvėliai. – O čia kas toks?*

*He noticed me, and the lantern's flames flashed
in his eyes. "And who might this be?"*

Iš viso buvo rasta 11 atvejų su įvardinėmis samplaikomis vertimo kalboje ir 5 atvejai originaliuose lietuviškuose tekstuose ir ši vartoseną taip pat prisideda prie paaiškinimo, kodėl *toks* dvikalbio dvikrypčio tekstyno duomenimis yra kur kas dažnesnis nei *such*.

Taip pat įdomi *toks* vartoseną, nebūdingą anglų *such*, kai jis skirtas nurodyti tam tikrai rūšiai. Tokį atvejį iliustruoja (126) pavyzdys – čia referentas priskiriamas tam tikrai rūšiai ar klasei, kuri apibūdinama žodžiu *toks*.

(126) *Ir Kūlhardas yra vienas tokių. (DLKT)*

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad *toks* turi daug kitų vartosenos tipų, nebūdingų anglų *such*, tačiau turinčių šiokių tokių panašumų su kitų kalbų similiatyvais. Žinoma, šiame darbe nėra aptariami absoliučiai visi *toks* vartosenos tipai, o jau aptartus tipus būtų galima palyginti su daugybe kitų kalbų, tačiau iš tyrime pateiktos informacijos matyti, kad *toks* puikiai įsilieja į bendrą kitų kalbų similiatyvų kontekstą ir yra pagrindo šiuos similiatyvus lyginti.

4.2.5. Morfologinės ypatybės

Galiausiai van der Auwera ir Sahoo (2015) išskiria keturias morfologines *such* savybes, kurios, žinoma, skiriasi nuo *toks* dėl lietuvių ir anglų kalbų morfologinių skirtumų, tačiau vis tiek verta apžvelgti šias ypatybes ir aptarti, kuo lietuvių kalbos similiatyvas čia labiau primena kitas kalbas nei anglų. Pirmoji morfologinė ypatybė, kuri priskiriama *such* yra tai, kad jis nėra laipsniuojamas, čia jis skiriasi nuo būdvardžių, bet sutampa su artikeliais ir demonstratyvais (ibid. 2015: 152). Tą patį galima pasakyti apie lietuvių kalbos *toks*.

Kita savybė, kuria *such* yra panašus į būdvardžius, bet skiriasi nuo artikelių ir demonstratyvų yra tai, kad jis nekaitomas skaičiumi. Čia lietuvių kalba skiriasi nuo anglų ir joje skaičiumi kaitomas tiek įvardis *toks*, tiek būdvardžiai, tiek demonstratyvai. Šia savybe lietuvių kalba panašesnė į švedų, kurioje *sådan* taip pat yra kaitomas skaičiumi – *sådan* / *sådana* bei derinamas gimine – *sådan* / *sådant*. Be giminės ir skaičiaus *toks* yra kaitomas ir linksniais, kaip ir, pavyzdžiui, lotynų kalbos *talīs* (van der Auwera, Sahoo 2018: 7).

Kita *such* savybė yra ta, kad jis neturi erdvinės deiksės požymių (van der Auwera, Sahoo 2015: 153), čia jis skiriasi nuo *toks*, nes, kaip minėta teorinėje darbo dalyje, lietuvių kalba turi tolimojo rodymą atitikmenį *anoks* ir artimojo rodymo *šioks*. Tuo *toks* yra panašus į kitus lietuvių demonstratyvus – *tas, šis, anas*. Taip pat similiatyvai turi erdvinės deiksės formas sanskrito, kanadų, telugų (van der Auwera, Sahoo 2018: 11) ir Odia kalbose (van der Auwera, Sahoo 2015: 167).

Paskutinė išskiriama *such* savybė yra ta, jog jis turi interogatyvinį–koreliatyvinį atitikmenį *which* (van der Auwera, Sahoo 2015: 154). *Toks* taip pat turi interogatyvinį–koreliatyvinį atitikmenį *koks*, kuris dar gali būti vartojamas koreliatyviniuose sakiniuose ir tuo lietuvių *toks* yra panašus į lotynų *talīs*. Tokia koreliatyvinė konstrukcija, kokia matyti (127) pavyzdyje, nėra galima anglų kalboje.

(127) *Posakis „koks šeimininkas, toks ir šuo“ dar niekada nebuvo toks teisingas.* (pavyzdys iš www.delfi.lt)

Toliau lentelėje pateikiami rezultatai su morfologinėmis *such* savybėmis ir jų palyginimu su *toks*.

Lentelė 15. Morfologinės *such* ypatybės ir jų palyginimas su lietuvių *toks*

	<i>Such</i> ypatybės	<i>Toks</i>
31	<i>such</i> nėra laipsniuojamas	+
32	<i>such</i> nekaitomas skaičiumi	–
33	<i>such</i> neturi erdvinės deiksės formų	–
34	<i>such</i> turi interogatyvinį–koreliatyvinį atitikmenį	+

Kaip matyti, *toks* ir *such* sutampa 2 morfologinėmis ypatybėmis ir tai nėra keista dėl skirtingos šių kalbų morfologijos. Morfologinių ypatybių atžvilgiu *toks* turės daugiau panašumų su kitomis kalbomis, turinčiomis panašias kaitybines kategorijas ar derinimą gimine.

5. Išvados

Šiame darbe siekta iširti lietuvių kalbos įvardžio *toks* vartosenos tipus ir funkcijas lyginant jį su kitų kalbų similiatyvais. Tikslu siekta dviem analizės būdais. Kontrastyvinė vertimų analizė parodė, kad lietuvių *toks* tikrai galima lyginti su anglų kalbos similiatyvu *such* ir kad jie dažnai yra vienas kito atitikmenys vertimuose iš vienos kalbos į kitą. *Toks* yra dažniausias *such* atitikmuo verčiant jį į lietuvių kalbą ir tai parodo, kad jis lietuvių kalboje gali perteikti daug *such* atliekamų

funkcijų. Taip pat *such* vertimo kalboje dažniausiai pasirodo verčiant NP su *toks* ir tai vėlgi parodo šių žodžių atitikimą skirtingose kalbose. *Such* atitikmens lietuvių kalboje analizė parodė, kad šis žodis taip pat atlieka panašumo, palyginimo, apibrėžtumo, neapibrėžtumo ir intensifikavimo funkcijas.

Kiekybiškai skirtingus, bet vertimo atitikmenų atžvilgiu gan panašius rezultatus parodė ir *toks* atitikmenų anglų kalboje analizė. Čia *toks* vėlgi pasirodė esantis gan dažnas *such* atitikmuo, bet dažniausi *toks* atitikmenys anglų kalboje buvo įvairios panašumą ir palyginimą išreiškiančios frazės. Tai yra viena priežasčių, įrodančių, jog *toks* būtų galima priskirti similiatyvų – panašumą išreiškiančių žodžių – kategorijai. Iš kontrastyvinio tyrimo rezultatų taip pat matyti, kad *toks*, kaip ir būdinga similiatyvams, gali atlikti intensifikuojamąją funkciją ir kartais pasirenkamas verčiant šią funkciją atliekančius anglų kalbos žodžius. Tyrimas taip pat parodė, kad *toks* yra susijęs tiek su apibrėžtumu, tiek su neapibrėžtumu. Rasta atvejų, kai jis pasirenkamas kaip alternatyva verčiant apibrėžtas anglų kalbos NP su artikeliu arba demonstratyvu. Kaip apibrėžtumo rodiklis *toks* gali atlikti anaforinę, deiktinę, diskurso deiksės, rekognicinę funkcijas bei eiti kartu su semantiškai apibrėžta NP su aiškinamuoju modifikatoriumi. Kaip neapibrėžtumo rodiklis (arba nežymimasis artroidas) *toks* gali pristatyti naują neapibrėžtą specifinį referentą arba priskirti referentą tam tikrai rūšiai arba klasei.

Tyrimo dalis apie *toks* vartosenos tipus ir morfosintaksines jo ypatybes lyginant jas su van der Auweros ir Sahoo (2015) pateiktomis similiatyvo *such* ypatybėmis parodė, kad *toks* atitinka 19 iš 34 *such* savybių, iš dalies atitinka 5 ypatybes ir neatitinka 10 ypatybių. Įdomu tai, kad van der Auweros ir Sahoo tyrime olandų *zulk* atitiko 17 iš 34 *such* ypatybių. Tai įrodo, kad, nors lietuvių kalba ne tokia artima anglų kalbai kaip olandų, žodis *toks* turi labai daug panašumų su žodžiu *such* ir, kaip ir *such*, gali būti laikomas similiatyvu bei nagrinėjamas similiatyvų tipologijos kontekste.

Ši tyrimo dalis taip pat parodė ir šiokių tokių skirtumų tarp *toks* ir *such*. Iširta, kad *toks* dažniau būdinga predikatyvinė ir pronominalinė vartosena nei *such*. Taip pat *toks* turi adverbialinę vartosena, tuo jis skiriasi nuo *such*, bet yra panašus į lenkų ir vokiečių kalbų atitikmenis. Tyrimas parodė daug kitų *toks* vartosenos tipų, nebūdingų anglų *such* – *toks* gali būti vartojamas kartu su tikriniais vardais; adnominalinėje vartosenoje gali eiti po pažymimojo žodžio (tai lemia lietuvių kalbai būdinga laisva žodžių tvarka sakinyje); predikatyvinėje vartosenoje gali eiti tiek klauzos pradžioje, tiek pabaigoje; pronominalinis *toks* gali užimti tiek subjekto, tiek objekto poziciją, tuo jis panašesnis į olandų *zulk* ir švedų *sådan*. *Toks*, skirtingai nei *such*, gali būti vartojamas kartu su papildiniu einančiais asmeniniais įvardžiais ir tuo šiek tiek primena kitoms kalboms būdingus asmeninius similiatyvus. Taip pat *toks* su kitais įvardžiais gali sudaryti įvardines samplaikas – *šioks toks*, *kazkas tokio*, *nieko tokio*, *kas toks*, kurios gali turėti nekompozicinę reikšmę. Šis lietuvių kalbos

similiatyvas gali būti vartojamas norint priskirti referentą kokiai nors rūšiai ar tipui. Be šių išvardytų skirtumų, *toks* nuo *such* skiriasi ir morfologinėmis savybėmis – lietuvių kalbos similiatyvas kaitomas skaičiumi ir linksniais, derinamas gimine ir turi erdvinės deiksės formas kaip, pavyzdžiui, Odia, sanskrito, telugų ar kanadų kalbų similiatyvai.

Tiek kontrastyvinė analizės dalis, tiek morfosintaksinių *toks* ypatybių tyrimas parodė, kad *toks* ir *such* turi daug panašumų tarpusavyje. Taip pat keli atvejai, kai *toks* ypatybės palygintos su kitomis kalbomis, parodė, kad jis turi tam tikrų panašumų ir su vokiečių *so*, lenkų *tak*, švedų *sådan*, olandų *zulk*, lotynų *talīs* bei Odia, sanskrito, telugų ir kanadų kalbų similiatyvais. Tai reiškia, kad *toks* tikrai galima priskirti similiatyvų kategorijai. Žinoma, šis tyrimas neatskleidė visų galimų *toks* vartosenos tipų. Juos būtų galima geriau iširti panagrinėjus lietuvių kalbos tekstyno medžiagą, ypač įdomių atvejų greičiausiai būtų galima rasti sakytinės kalbos tekstyno dalyje. Įvairius vartosenos tipus kartu su šiame darbe pristatytais toliau būtų galima lyginti su kitais įvairių kalbų similiatyvais. Šis tyrimas geriausiai parodė *toks* sąsają su anglų *such*, tačiau tikėtina, kad jis taip pat turės daug panašumų ir su kitais similiatyvų kategorijai priklausančiais įvairių kalbų nariais. Kitas tyrimo aspektas, kurį būtų galima iširti ateityje yra *toks* sąsaja su įvardžiais ir demonstratyvais. Van der Auwera ir Sahoo (2015), pristatydami *such* ypatybes, taip pat lygina, kuo jos skiriasi ir kuo yra panašios į artikelius, demonstratyvus bei įvardžius ir šiuo aspektu būtų įdomu iširti ir lietuvių *toks*. Tokio pobūdžio tyrimas leistų pažiūrėti, į ką *toks* yra panašesnis – į kitų kalbų similiatyvus, ar į demonstratyvus bei būdvardžius lietuvių kalboje. Tad yra daugybė krypčių, kaip, remiantis šiuo tyrimu, dar būtų galima nagrinėti *toks* tipologiniame similiatyvų kategorijos kontekste.

6. Literatūra ir šaltiniai

Literatūra:

1. Altenberg, Bengt. 1994: On the Functions of Such in Spoken and Written English. In: Oostdijk, Nelleke ir de Haan, Pieter (red.), *Corpus Based Research into Language*. Amsterdam: Rodopi, p. 224–240.
2. Altenberg, Bengt; Granger, Sylvianne, 2002: Recent trends in cross-linguistic lexical studies. In: Altenberg, Bengt; Granger, Sylvianne (red.), *Lexis in Contrast. Corpus-based Approaches*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, p.3–48.
3. Ambrazas, Vytautas (red.), 2006: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
4. Anderson, Curt; Morzycki, Marcin, 2013: *Degrees as kinds*. Michigan State University. Prieiga internete: <https://pdfs.semanticscholar.org/78df/6b22ce1f2b9b14b21706ac0e4f9e9e6d829c.pdf>
5. Auer, J.C. Peter, 1984: Referential problems in conversation. In: *Journal of Pragmatics* 8, p. 627–624.
6. Bolinger, Dwight, 1972: *Degree Words*. The Hague: Mouton.
7. de Mönnink, Inge, 2000: *On the move*. Amsterdam: Rodopi, OED, antras leidimas.
8. Ekberg, Lena. 2011a: Extended uses of *sån* ('such') among adolescents in multilingual Malmö, Sweden. In: Källström, Roger ir Lindberg, Inger (red.), *Young Urban Swedish. Variation and Change in Multilingual Settings*. Gothenburg: University of Gothenburg, p. 49–64.
9. Ekberg, Lena. 2011b: Joint attention and cooperation in the Swedish of adolescents in multilingual settings – The use of *sån* 'such' and *såhär* 'like'. In: Kern, Friederike ir Selting, Margret (red.), *Ethnic Styles of Speaking in European Metropolitan Areas*. Amsterdam: Benjamins, p. 217–237.
10. Fredriksson, Anna-Lena, 2016: *A corpus-based contrastive study of the passive and related constructions in English and Swedish*. Daktaro disertacija. University of Gothenburg.
11. Fretheim, Thorstein. 2010: Demonstratives and reference to individuated objects vs. reference to properties of objects: a contrastive analysis. In: Enikő, Németh T. ir Bibok, Karoby (red.), *The Role of Data at the Semantics-pragmatics Interface*. Berlin: de Gruyter, p. 95–124.

12. Ghesquière, Lobke; Freek Van de Velde, 2011: A Corpus-Based Account of the Development of English *Such* and Dutch *Zulk*: Identification, Intensification and (Inter)Subjectivity. In: *Cognitive Linguistics* 22: 765–797.
13. Hawkins, John. A., 1978: *Definiteness and Indefiniteness: A Study in Reference and Grammaticality Prediction*. London: Croom Helm.
14. Heim, Irene, 1982: *The semantics of definite and indefinite noun phrases*. Daktaro disertacija. Amhers, MA, University of Massachusetts.
15. Himmelmann, Nikolaus P., 1996: Demonstratives in Narrative Discourse: A Taxonomy of Universal Uses. In: Fox, Barbara A. (red.), *Studies in Anaphora*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, p. 205–255.
16. Holvoet, Axel; Tamulionienė, Aurelija, 2006: Apibrėžtumo kategorija. In: Holvoet, Axel ir Mikulskas, Rolandas, *Daiktavardinio junginio tyrimai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, p. 11–32.
17. Johansson, Stig, 2007: *Seeing through Multilingual Corpora. On the use of corpora in contrastive studies*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.
18. Lindström, Eva, 2000: Some uses of demonstratives in spoken Swedish. In: Botley, Simon; McEnery, Anthony M. (red.), *Corpus-based and Computational Approaches to Discourse Anaphora*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, p. 107–128.
19. Lyons, Christopher, 1999: *Definiteness*. Cambridge: Cambridge University Press.
20. Mickūnaitė Griškevičienė, Aurelija, 2006: *Aktualioji skaida lietuvių ir norvegų kalbose. Daktaro disertacija*. Vilniaus universitetas.
21. Pažūsis, Lionginas, 2014: *Kalba ir vertimas*. Vilnius: Vilniaus universiteto Vertimo studijų katedra.
22. Quirk, Randolph; Sidney Greenbaum; Geoffrey Leech; Jan Svartvik, 1985: *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.
23. Rosinas, Albertas, 1996: *Lietuvių bendrinės kalbos įvardžiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
24. Schwarz, Florian, 2012: *Different Types of Definites Crosslinguistically*, University of Pennsylvania.

25. Spraunienė, Birutė, 2011: *Apibrėžtumo žymėjimas lietuvių kalboje lyginant su danų ir kitomis artikelinėmis kalbomis*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas.
26. Šolienė, Audronė, 2013: *Episteminio modalumo ekvivalentiškumo parametrai anglų ir lietuvių kalbose*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas.
27. Teleman, Ulf et al., 1999: *Svenska Akademiens grammatik 3 Fraser*, Stockholm: Norstedts.
28. Umbach, Carla; Gust, Helmar, 2014: Similarity demonstratives. In: *Lingua 149*, p. 74–93.
29. van der Auwera, Johan; Coussé, Evie, 2016: *Such* and *sådan* – the same but different. In: *Nordic Journal of English Studies 15*, p. 15–32.
30. van der Auwera, Johan; Sahoo, Kalyanamalini, 2015: On comparative concepts and descriptive categories, *such* as they are. In: *Acta Linguistica Hafniensia 47*, p. 136–173.
31. van der Auwera, Johan; Sahoo, Kalyanamalini, 2018: *Such* similatives: a cross-linguistic reconnaissance, In: *Language Sciences*, <https://doi.org/10.1016/j.langsci.2018.12.002> (spausdinama)
32. Volungevičienė, Skaistė, 2013: *Kolokacijų vertimo problemos: gretinamoji vokiečių–lietuvių kalbų studija*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas.
33. Wood, Johanna L. 2002: Much about *Such*. In: *Studia Linguistica 56*, p. 91–115.

Šaltiniai:

Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas, <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/>

Lietuvių kalbos žodynas – Gertrūda Naktinienė (red.), *Lietuvių kalbos žodynas, 1–20 (1941–2002)*: elektroninis variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (www.lkz.lt), <http://www.lkz.lt/>

<https://www.google.lt/>

<https://www.tv3.lt/>

<https://www.15min.lt/>

1 priedas. Tekstyno duomenų šaltiniai.

ParaCorp_{A→LT} potekstynio tekstų nurodos

Nr	Pavadinimas	Autorius (vertėjas)	Spaustuvė	Vieta, metai	Žodžių skaičius
1	The da Vinci code	Dan Brown	Doubleday	New York, 2003	135 002
	Da Vinčio kodas	Indrė Žakevičienė	Jotema	Kaunas, 2004	115 768
2	Looking for Alibrandi	Melina Marchetta	Orchard Books	New York, 1999	4 922
	Kas tu, Alibrandi?	Rita Vidugirienė	Vaga	Vilnius, 2005	4 226
3	Tuesday with Morrie	Mitchell Albom	Doubleday	New York, 1997	35 892
	Antradieniai su Moriu	Saulius Dagys	Trigrama	Kaunas, 2001	29 783
4	The school	Donald Barthelme	G P Putnam's Sons	New York 1981	1 224
	Mokykla	Saulius Repečka	http://www.tekstai.lt/buvo/versti/barthelm/mokykla.htm	Prieiga internetu: 2007-05-12	953
5	How to Be Good	Nick Hornby	Penguin Books	London 2002	82 915
	Kaip būti geru žmogumi	Rasa Drazdauskienė	Alma littera	Vilnius 2004	69 774
6	Amsterdam	Ian McEwan	Jonathan Cape	London 1998	42 070
	Amsterdamas	Regina Rudaitytė	Tyto alba	Vilnius 2000	36 062
7	Harry Potter and the Sorcerer's Stone	J. K. Rowling	Bloomsbury	London 1997	79 394
	Haris Poteris ir išminties akmuo	Zita Marienė	Alma littera	Vilnius 2000	58 621
8	1984	George Orwel	Secker and Warburg	London 1949	105 452
	1984-iejai	Arvydas Sabonis, Virgilijus Čepļiejus	Vyturys	Vilnius 1991	71 453

ParaCorp_{LT→A} potekstynio tekstų nurodos

Autorius	LT pavadinimas	Žd. skaičius	Paimta iš	A pavadinimas	Vertėjas	Žd. skaičius	Paimta iš
Andriušis P.	Romanas autobuse	781	Andriušis, P. 1963. <i>Purienos po vandeniu (Dykaduonio pasakojimai)</i> . London: Nida. 14–18.	Romance on a bus	Audrius Tadas Klimas	1 187	<i>Lituanus</i> . 1985. No 1. Vol. 31: http://www.lituanus.org .
Aputis J.	Skraidančios obelys	1 964	Aputis, J. 2005. <i>Vieškelyje džipai</i> , Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.	The Flying Appletrees	Violeta Kelertas	2 888	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90</i> . Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 90–96.
Aputis J.	Pro memoria	2 432	Aputis, J. 2005. <i>Vieškelyje džipai</i> , Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. 330–340.	Pro memoria	Laima Sruoginis	3 265	<i>Lituanus</i> . 1980. No. 3, Vol. 28: http://www.lituanus.org .
Aputis J.	Horizonte bėga šernai	2 136	Aputis, J. 2004. <i>Novelės</i> , Vilnius: Žaltvykslė. 44–51.	Wild Boars Run on the Horizon	Rita Dapkus, Gregory M. Grazevich ir Violeta Kelertas	3 165	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90</i> . Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 83–89.
Baltrušaitytė B.	Čigonas bėga kiek įkabindamas	1 285	Baltrušaitytė, B. 1981. <i>Po pietvakarių dangum</i> . Vilnius: Vaga. 40–46.	Gypsy Running with All His Might	Rita Dapkus, Gregory M. Grazevich ir Violeta Kelertas	1 958	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90</i> . Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 47–50.
Baltrušaitytė B.	Rankos ant iškrakmolytos paklodės	945	Baltrušaitytė, B. 1981. <i>Po pietvakarių dangum</i> . Vilnius:	Hands on Starched Apron	Rita Dapkus, Gregory M. Grazevich ir Violeta	1 282	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time:</i>

			Vaga. 47–52.		Kelertas		<i>Lithuania in Prose Fiction, 1970-90.</i> Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 51–53.
Baltrušaitytė B.	Prie šito lango	1 214	Baltrušaitytė, B. 1981. <i>Po pietvakarių dangum.</i> Vilnius: Vaga. 61–66.	By This Window	Rita Dapkus, Gregory M. Grazevich ir Violeta Kelertas	1 654	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90.</i> Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 54–57.
Baltrušaitytė B.	...ir savo paties gyvenimą...	1 498	Baltrušaitytė, B. 1981. <i>Po pietvakarių dangum.</i> Vilnius: Vaga. 67–74.	And His Very Own Home	Rita Dapkus, Gregory M. Grazevich ir Violeta Kelertas	2 306	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90.</i> Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 58–62.
Baltrušaitytė B.	Mėsininkas	1 754	Baltrušaitytė, B. 1981. <i>Po pietvakarių dangum.</i> Vilnius: Vaga. 75–84.	The Butcher	Jūra Avižienis	2 607	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90.</i> Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 63–69.
Gavelis R.	Berankis	6 309	Gavelis, R. 2006. <i>Tylos angelas.</i> Vilnius: Tyto alba. 157–180.	Handless	Violeta Kelertas	9 284	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90.</i> Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 169–188.
Gavelis R.	Užrašai iš savigarbos	4 577	Gavelis, R. 2006. <i>Tylos angelas.</i> Vilnius: Tyto	Notes out of Self -	Almantas Samalavičius	5 973	<i>The Vilnius review.</i> Lithuanian

			alba. 262–278.	Respect			<i>literature, culture, history.</i> 1996, 59–73.
Gavelis R.	Raportas apie šmėklas	4 465	Gavelis, R. 2006. <i>Tylos angelas.</i> Vilnius: Tyto alba. 181–198.	A Report on Ghosts	Jūra Avižienis	6 455	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90.</i> Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 189–202.
Gavelis R.	Taikos balandis	3 825	Gavelis, R. 1995. <i>Taikos balandis: Apsakymai.</i> Vilnius: Alma littera.	The Dove of Peace	Almantas Samalavičius	5 386	<i>The Vilnius Review. Lithuanian literature, culture, history.</i> 1996, 46–59.
Gavelis R.	SUN-TZU gyvenimas šventame VILNIAUS MIESTE	2 374	Gavelis, R. <i>SUN-TZU gyvenimas šventame VILNIAUS MIESTE.</i> 2002. Vilnius: Tyto alba. 55–65.	The Life of Sun-Tzu in the Sacred City of Vilnius	Laima Sruoginis	3 319	<i>The Vilnius Review.</i> 2006. No 20, 13–19.
Gavelis R.	Vilniaus pokeris	3 101	Gavelis, R. 1989. <i>Vilniaus Pokeris.</i> Vilnius: Vaga. 50–58.	Poker in Vilnius	Laima Sruoginis	4 709	Sruoginis, L. 2002. <i>The Earth Remains: An Anthology for Contemporary Lithuanian Prose.</i> Vilnius: Tyto alba. 118–132.
Granauskas R.	Duonos valgytojai	4 129	Granauskas R. 2006. <i>Novelės.</i> Vilnius: Žaltvykslė. 26–29.	The Bread Eaters	Rita Dapkus, Gregory M. Grazevich ir Violeta Kelertas	6 010	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90.</i> Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 70–82.
Granauskas R.	Raudoni miškai	1 127	Granauskas R. 2006. <i>Novelės.</i> Vilnius: Žaltvykslė. 57–71.	The Red Forest	Mirga Girniuvienė	1 561	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in</i>

							<i>Prose Fiction, 1970-90.</i> Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 43–46.
Granauskas R.	Rankšluostis pas šulinį	879	Granauskas R. 2000. <i>Su peteliške ant lūpų. Novelių apysaka "Bružas"</i> . Vilnius: Presvika. 152–154.	The Towel Beside the Well	Dainora V. Kupčinskaitė	1 170	Sruoginis. L, ed. 1997. Lithuania: <i>In Her Own Words: An Anthology of Contemporary Lithuanian Writing</i> . Vilnius: Tyto alba. 146–149.
Granauskas R.	Po arklių galvomis	1 152	Granauskas R. 2000. <i>Su peteliške ant lūpų. Novelių apysaka "Bružas"</i> . Vilnius: Persvika. 155–158.	Under the Horses' Heads	Dainora V. Kupčinskaitė	1 500	<i>The Vilnius Review</i> . 1997. No. 6, Vol. 4, 69–99.
Granauskas R.	Su peteliške ant lūpų	7 212	Granauskas R. 2006. <i>Novelės</i> . Vilnius: Žaltvykslė. 90–114.	With a Butterfly on his Lips	Izolda Geniušienė	11 358	<i>The Vilnius Review</i> . 2006. No 19, 32–37.
Ignatavičius E.	Chrizantemų autobuse	3 314	Ignatavičius, E. 1988. <i>Chrizantemų autobuse</i> . Vilnius: Vaga. 5–16.	On the Chrysanthemum Bus	Rita Dapkus, Gregory M. Grazevich ir Violeta Kelertas	4 906	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90.</i> Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 101–111.
Ivanauskaitė J.	Placebas	2 580	Ivanauskaitė, J. <i>Placebas</i> . 2003. Vilnius: Tyto alba. 183–188.	Placebo	Darius James Ross	3 688	<i>The Vilnius Review</i> . 2004. No. 15, 11–19.
Ivanauskaitė J.	Raudona suknelė	4 602	Ivanauskaitė, J. 1989. <i>Kaip užsiauginti baimę</i> . Vilnius: Vaga. 175–198.	The Red Dress	Kristina Sakalavičiūtė	6 191	<i>Lituanus</i> . 2002. No. 4. Vol. 48, 16–39. http://www.lituanus.org .
Ivanauskaitė J.	Diena, kurios nebuvo	2 942	Ivanauskaitė, J. 1985. <i>Pakalnučių metai: Novelė</i> . Vilnius: Vaga.	The Day That Never Happened	Laima Sruginis	3 927	Sruoginis. L, ed. 1997. Lithuania: <i>In Her Own Words: An Anthology of Contemporary</i>

							<i>Lithuanian Writing.</i> Vilnius: Tyto alba. 193–201.
Ivaškevičius M.	Žali	1 814	Ivaškevičius, M. 2002. <i>Žali.</i> Vilnius: Tyto alba. 5–7; 8–24.	The Green	Darius James Ross	2 534	<i>The Vilnius Review.</i> 2006. No 19, 33–39.
Jakučiūnas A.	Servijaus Galo užrašai	2 491	Jakučiūnas, A. <i>Servijaus Galo užrašai.</i> 2005. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.	Notes from the End of Servius' Life	Laima Sruoginis	3 794	<i>The Vilnius Review.</i> 2006. No 19, 24–31.
Jankus J.	Kryžius	2 195	Jankus, J. 1973. <i>Užkandis.</i> New York: Ateitis: Spaudė Tėvų Pranciškonų spaustuvė. 7–16.	The Cross	Audrius Tadas Klimas	2 767	<i>Lituanus.</i> 1974. No .3. Vol. 20: http://www.lituanus.org .
Juknaitė V.	Išsiduosi. Balsu	2 510	Juknaitė, V. <i>Išsiduosi. Balsu.</i> 2002. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.	I Give Myself Away. Out Loud	Laima Sruoginis	4 090	<i>The Vilnius Review.</i> 2006. No 1, 47–55.
Juknaitė V.	Stiklo šalis	5 145	Juknaitė, V. 2001. <i>Šermenys.</i> Vilnius: Alma littera. 171–204.	Land of Glass	Laima Sruoginis	7 684	Sruoginis, L. 2002. <i>The Earth Remains: An Anthology for Contemporary Lithuanian Prose.</i> Vilnius: Tyto alba. 264–292.
Kavaliūnas V.	Hestera	38 913	Kavaliūnas, V. 1974. <i>Hester.</i> Chicago: Lietuviškos knygos klubas.	Esther	Jolita Kavaliūnas	54 633	<i>Esther.</i> 1993. Vilnius: Vaga
Klimas R.	Gintė ir jos žmogus	10 298	Klimas, R. 1981. <i>Gintė ir jos žmogus.</i> Vilnius: Vaga. 11–59.	Gintė and Her Man	Gregory M. Grazevich	14 851	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90.</i> Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 121–157.
Klimas R.	Ką aš galvoju autobuse, važiuodamas pas buvusį	2 546	Klimas, R. 1981. <i>Gintė ir jos žmogus.</i> Vilnius: Vaga. 60–71.	What I thought about during the bus ride to	Rita Dapkus	3 676	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in</i>

	suolo draugą			see my former classmate			<i>Prose Fiction</i> , 1970-90. Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 112–120.
Kondrotas, S.T.	Tautos gimimas	2 608	Kondrotas, S. T. 2004. <i>Meilė pagal Juozapą</i> . Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. 213–223.	Birth of a Nation	Laima Simutis	3 541	<i>The Vilnius Review</i> . 2004. No 16, 10–17.
Kondrotas, S.T.	Kentauro herbo giminė	8 546	Kondrotas, S. T. 2004. <i>Meilė pagal Juozapą</i> . Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. 60–96.	The Clan of the Centaur	Audrius Tadas Klimas	11 755	<i>Lituanus</i> . 1988, No. 2, Vol. 34: http://www.lituanus.org .
Kunčinas J.	Tūla	2 210	Kunčinas, J. 1993. <i>Tūla</i> . Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. 13–21.	Tūla	Laima Sruoginis	2 484	Sruoginis, L, ed. 1997. <i>Lithuania: In Her Own Words: An Anthology of Contemporary Lithuanian Writing</i> . Vilnius: Tyto alba. 171–176.
Kunčius H.	Ekskursija: Casa Matta	1 353	Kunčius, H. 2001. <i>Pelenai asilo kanopoje, Smegenų padažas, Ekskursija: Casa Matta</i> . Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. 447–454.	Excursion: Casa Matta	Laima Sruoginis	1 898	Sruoginis, L. 2002. <i>The Earth Remains: An Anthology for Contemporary Lithuanian Prose</i> . Vilnius: Tyto alba. 297–304.
Landsbergis A.	Rašytojas M. lankosi N. mieste	5 013	Landsbergis, A. 1979. <i>Muzika įžengiant į neregėtus miestus</i> , Michigan: Ateitis. 103–124.	The Writer M. Visits the City of N.	Laima Sruoginis	7 180	Sruoginis, L. 2002. <i>The Earth Remains: An Anthology for Contemporary Lithuanian Prose</i> . Vilnius: Tyto alba. 215–237.
Lankauskas R.	Nelaukta viešnia	1 336	Lankauskas, R. 1970. <i>Štaurės vitražai</i> . Vilnius: Vaga. 53–61.	The Uninvited Guest	Gražina M. Slavėnas	2 021	Sruoginis, L, ed. 1997. <i>Lithuania: In Her Own Words: An Anthology of Contemporary</i>

							<i>Lithuanian Writing.</i> Vilnius: Tyto alba. 177–181.
Meras I.	Lygiosios trunks akimirka	30 129	Meras, I. 1988. <i>Lygiosios trunks akimirka.</i> Vilnius: Vaga.	Stalemate	Jonas Zdanys	38 903	<i>Stalemate.</i> 2005. New York: Other Press.
Meras I.	Kaip išaugo alyvmedis	4 757	Meras, I. 1995. <i>Apverstas pasaulis.</i> Chicago: Algimanto Mackaus Knygų Leidimo Fondas AM & M Publications. 128–145.	How the olive tree grew	Milda M. De Voe	6 943	Sruoginis, L., ed. 1997. <i>Lithuania: In Her Own Words: An Anthology of Contemporary Lithuanian Writing.</i> Vilnius: Tyto alba. 150–165.
Meras I.	Mėlynasis vežimėlis	1 585	Meras, I. 1960. <i>Geltonas lopas.</i> Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla. 49–59.	The Blue Pram	Saulius Sužiedėlis	2 210	<i>Lituanus.</i> 1981. No.3. Vol. 27: http://www.lituanus.org .
Meras I.	Žemė visada gyva	1 425	Meras, I. 1963. <i>Žeme visada gyva.</i> Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.	The Earth Is Alive	Laima Sruginis	2 119	Sruoginis, L. 2002. <i>The Earth Remains: An Anthology for Contemporary Lithuanian Prose.</i> 49–55.
Parulskis S.	Trys sekundės dangaus	1 612	Parulskis, S. 2004. <i>Trys sekundės dangaus.</i> Vilnius: Baltos lankos. 131–138.	Three Seconds of Heaven	Laima Sruginis	2 256	<i>The Vilnius review.</i> 2006. No 19, 11-15.
Sruoga B.	Dievų miškas	90 179	Balys, S. <i>Dievų miškas.</i> 1957. Vilnius: Šviesa.	Forest of the Gods	Aušrinė Byla	111 649	<i>Forest of the Gods.</i> 2nd rev. ed. 2005. Vilnius: Versus aureus.
Šaltenis S.	Kalėdos	1 440	Šaltenis, S. 1986. <i>Apysakos. Duokiškis.</i> Vilnius: Vaga. 55–60.	Christmas	Laima Sruginis	2 070	Sruoginis, L. 2002. <i>The Earth Remains: An Anthology for Contemporary Lithuanian Prose.</i> 87–94.
Šaltenis S.	Mėnulio Lietuva	604	Šaltenis, S. 1986. <i>Apysakos. Duokiškis.</i> Vilnius: Vaga.	The Moon's Lithuania	Laima Sruginis	857	Sruoginis, L. 2002. <i>The Earth Remains: An</i>

			64–66.				<i>Anthology for Contemporary Lithuanian Prose.</i> 95–97.
Šaltenis S.	Amžinai žaliuojantis klevas	1 161	http://valstybinek.puslapiai.lt/docs/kuriniai/amzinklevas(Saltenis).doc	The Ever-Green Maple	Violeta Kelertas	1 612	Kelertas, V. ed. 1992. <i>Come into My Time: Lithuania in Prose Fiction, 1970-90.</i> Urbana and Chicago: University of Illinois Press. 97–100.
Šerelytė R.	Žuvies darinėjimas	714	Šerelytė, R. 1995. <i>Žuvies darinėjimas.</i> Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. 85–89.	Skinning Fish	Milda M. De Voe	1 041	Sruoginis, L, ed. 1997. <i>Lithuania: In Her Own Words: An Anthology of Contemporary Lithuanian Writing.</i> Vilnius: Tyto alba. 205–207.
Šerelytė R.	Dama su karvablyniais	766	Šerelytė, R. 1995. <i>Žuvies darinėjimas.</i> Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla. 27–31.	Lady with Cowshit	Milda M. De Voe	1 084	Sruoginis, L, ed. 1997. <i>Lithuania: In Her Own Words: An Anthology of Contemporary Lithuanian Writing.</i> Vilnius: Tyto alba. 202–205.
Šlepikas A.	Lapė	3 084	Šlepikas, A. <i>Lietaus dievas.</i> 2005. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.	The Vixen	Darius James Ross	4 187	<i>The Vilnius Review.</i> 2006. No 19, 10–19.
Vilimaitė B.	Meiliai pažvelk į šią auką / Pieno klubas / Požeminės perėjos žvėreliams	1 935	Vilimaitė, B. 2002. <i>Partynų saulė.</i> Vilnius: Tyto alba.	Take a Tender Look at my Sacrifice/The Milk Club/The Underground Pedestrian Walkway for Animals	Laima Sruoginis	2 875	<i>The Vilnius Review.</i> 2006. No 19, 25–31.
Vilimaitė B.	Senutė su ryšulėliu	540	Vilimaitė, B. 1996. <i>Užpustytas traukinys.</i> Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.	The Little Old Lady With the Bundle	Jūra Avižienis	911	Sruoginis, L. 2002. <i>The Earth Remains: An Anthology for</i>

			14–15.				<i>Contemporary Lithuanian Prose.</i> Vilnius: Tyto alba. 242–244.
Zingeris M.	Grojimas dviese	1 627	Zingeris, M. 2002. <i>Grojimas dviese.</i> Vilnius: Baltos lankos. 108–116.	Playing Duo	Darius James Ross	2 430	<i>The Vilnius review.</i> 2006. No. 19, 52–57 .

Summary

The object of this thesis is the Lithuanian pronoun *toks* as a member of similitive category. This category is used to express certain similarities between different entities. The category consists of the English word *such* and other equivalents of this word in different languages, including Lithuanian *toks*, may also be considered as members of this cross-linguistic category. These members tend to be more similar with their equivalents cross-linguistically than with other categories in their own language. The goal of this thesis is to analyze the uses and functions of the Lithuanian similitive *toks* and compare them with its equivalents in other languages. The goal is achieved by two types of analyses. The first one is a contrastive analysis of a bidirectional English-Lithuanian translation corpus. By analyzing the equivalents of *toks* and *such* in translations it was possible to see that *toks* really functions as a similitive – it can express similarity, its meaning involves (in)definiteness and it has adverbial, intensifying and identifying uses. *Toks* was also compared with 34 properties of the similitive *such*, proposed by van der Auwera and Sahoo (2015), and the analysis showed that *toks* matches 19 of the 34 properties. Some other uses of the word *toks*, which are different from *such*, were also analyzed and compared with equivalents in other languages and some similarities were also found.